

5
6.
7
8
9
10
11
12

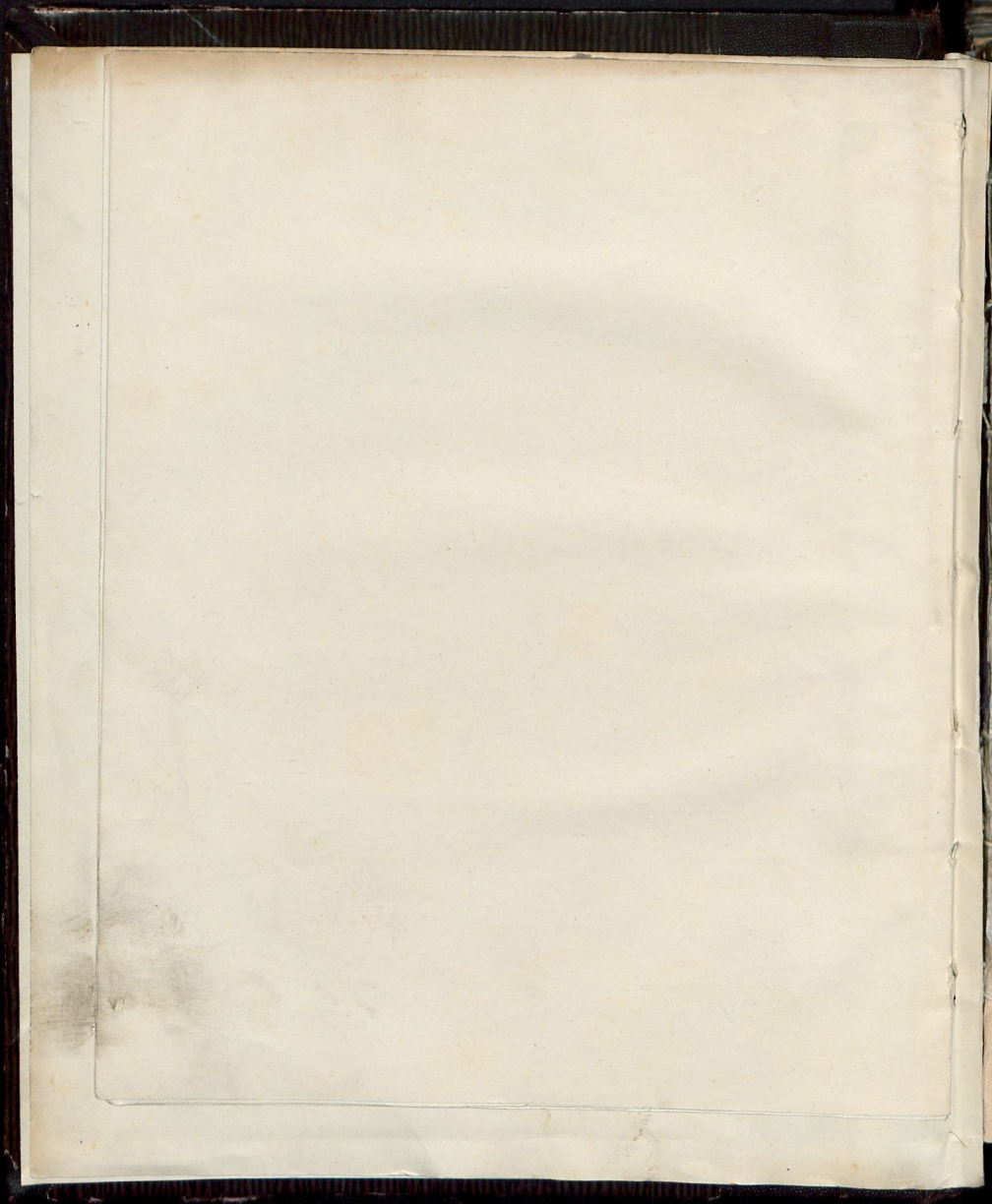
1733.

5. ^{5a} Flescherus, Franc. Laurentius: *De jure reformandi et inde dependente jure emigrandi*
6. Gauer, Simon Peter: *Pöthlika Gedankeln von der procem communi, wobei er seine Abtrith bei ihm. . . postscriptas practicks. . . erläutert mit seiner Vater-Lecturen eröffnet.*
7. Heineccius, Jo. Gott.: *De Silvio Fuliano*
8. Hirschel, Michael Nathan: *De causis intermittentium febrium eorumque pertinential ratione.*
9. Hoffmannus, Fridericus: *De motuum convulsivorum vera sede et indole.*
10. Hoffmannus, Fridericus: *De morbo Lazari*
11. Hoffmannus, Fridericus: *De necessario sanis medico.*
12. Hoffmannus, Fridericus: *De morbi hysterici vera indole, sede origine et cura.*

13. Funckerus, Joannes: De calce viva.
14. Funckerus, Joannes: De commotionibus patheticis
corpori interdum proficuis.
15. Funckerus, Joannes: De vertigine.
16. Funckerus, Joannes: Dissertatio inang. chemic. medica,
systema disquisitionum analyticam arsenici tartari.
17. Funckerus, Joannes: Dissertatio inang. medica, generalia
momenta circa prognosin vite instituendam tradens.
18. Ludewig, Jo. Petrus, de: De purgatione contumaciae.
19. Ludewig, Jo. Petrus, de: De lege caducaria
- 20^b. Schulze, Joannes Henricus: Dissertatio inang. medica, quae
problema an umbilici deligatio in imperio nationis absolute
necessaria sit in partem negativam resolutur.
- 20^a. Schulze, Joannes Henricus: Excursus in antiquitates ad usum medici apud
Graecos et Romanos conditionem emendandam.

- 20^e Schulze, Joannes Henricus: De diæta pauperarum.
21. Schulze, Joannes Henricus: De vasis umbilicatus
natorum et adultorum
22. Schulze, Joannes Henricus: De coena immodice largiori
gulæ intemperantis noxa certiori
23. Schulze, Joannes Henricus: De verum non naturalium
ad valetudinem tuendam recto usu.

Pri. 39. *Summe 56.*

DISSERTATIO INAVGVRALIS IVRIDICA
DE

**LIBERTATE
IMPERFECTA
RVSTICORVM
IN GERMANIA**

P. 258.

QVAM
INDVLTV FACVLTATIS IVRIDICAE
IN REGIA FRIDERICIANA

FRIDERICIANAE DIRECTORE
DN. IVSTO HENNING. BOEHMERO

ICT. POTENTISS. REGI BORVSS. A CONSILIIIS INTIMIS
ET ORDINIS ICTORVM VICARIO PRAESIDE P. P.
h. t. DECANO

PRO LICENTIA

SVMOS IN VTROQVE IVRE CAPESSENDI HONORES

D. III. NOVEMBR. MDCCXXXIII.

H. L. Q. C.

ERVditorVM DISQVITIONI SVBMITTIT

IOANNES CHRISTOPHORVS Hopffenstock

STVTTGARD. WÜRTEMBERGICVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE

TVPIIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTII, ACADEMIAE PRAESIDE
MDCCXXXIX.

(8)

DISSECTIO INAGGRIALIS IURIDICAE

LIBERTATE
IMPERPECTA
RVSTICORVM
IN GERMANIA

INDIVISIBILIS IURIS IURIS
IN HUMANITATE

DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA

PRO VITAE

DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA

DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA
DE IUSTITIA

DE IUSTITIA

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA
DE
IMPERFECTA LIBERTATE
RVSTICORVM
PER
GERMANIAM.

§. I.

SAepe mihi dubiam tra-

xit lententia mentem, essentne
rustici, qui a vinculo seruitutis
antiquæ quodammodo liberati,
vere & plene liberi, an potius
adhuc seruitutem quandam ser-
uirent, vel ad minimum *imperfecta*

Rusticii alii ser-
ui, alii liberi.

maxime gauderent libertate? Conclamatum enim
est, rusticorum hodie in Germania esse duo genera,
quorum alii dicuntur *proprii homines*, *serui*, *mancipia*,

A

Eigen

Eigenbehörige, Peibeigene: alii vero *liberi homines*,
freye Leute, freye Bauren, quos ex antiqua seruitute
 Germanorum *manumissos* arbitrantur communiter.
 Cum vero æque *seruitus ac libertas* sit qualitas moralis,
 homini adhærens, & peculiare propriosque effectus
 producat, qualitas vero gradus varios admittat; con-
 sequens est, vt tam *seruituti* quam *libertati* gradus cer-
 ti assignari queant, his tribus distinguendi scalis, vt
 alius sit *supremus*, alius *medius*, alius denique *infimus*.
 Præterea *libertas* alia potest dici *publica*, quæ potissi-
 mum in Germania intuitu *regiminis publici* sese exferit,
 variisque gaudet prærogatiuis, quo in sensu status im-
 perii, & libera ac immediata imperii nobilitas *libertate*
 gaudere dicuntur, qui etiam olim *uax' i' Eozyn liberi* di-
 cti, *Herren, freye Herren*, de qua *libertatis* specie agit
 B. de LYNCKER de *libertate statuum imperii*. Etiam no-
 biles *mediati*, seu status prouinciales intuitu prouincia-
 rum huc suo modo pertinent, ab antiquo magna *li-*
bertatis prærogatiua in diæti prouincialibus præ ce-
 teris subditis gaudentes. Alia etiam est *privata*, intui-
 tu priuatorum iurium ita dicta, quæ scilicet ab omni
 nexu feruili vel *in totum* vel *in tantum* personam im-
 munem constituit, & nullius potestati dominicæ pri-
 uatæ subiicit, vel ad minimum eam magnopere mo-
 dificat atque mitigat. Libertas enim *relatiue* hic con-
 sideranda, vt *oppositum seruitutis*. Quia vero *seruitus*
Romana a Germanorum diuersa est; ita etiam *libertas*
Germanorum non vnice æstimanda ex legibus Roma-
 nis, sed *patriis, domesticis*, atque *statu Germaniæ*. *Li-*
bertas a) omnem excludebat necessitatem *inferuendi*
 priuato:

Dantur tamen
 gradus & ser-
 uitutis & li-
 bertatis.

libertas publi-
 ca.

privata.

priuato: *seruitus* includebat, adeo, vt nobiles, qui se alterius seruitio cum liberis mancipabant, *serui ministeriales* fierent, de quibus agit HERTIVS de propr. homin. sect. XV. Vnde in LL. Baiuuarior. tit. 6. c. 3. §. 1. apud LINDENBROG, in C. LL. antiq. p. 412. dicitur: *Vi nullum liberum sine mortali crimine liceat inferuire, nec de hereditate sua expellere. Sed liberi, qui iustis legibus deseruiunt, sine impedimento hereditates suas possideant.* β) Possidebant liberi *allodia iure perpetuæ proprietatis*, non item serui, *alienis agris colendis inhærentes.* Sed pedetentim mitigata seruitus: libertas vero facta addictior, vt gradus suos æque vt apud Romanos, receperit. Inde ^{suprema liber-} *supremus libertatis gradus dicendus, qui omne prorsus vinculum priuatum seruale ignorat; infimus, vero, qui* ^{tas} *seruitutis antiquæ nexum in plurimis retinuit, eo solo excepto, quod proprietas in ipsum corpus sublata, & ira solenni manumissione non sit opus; interim tamen ad seruitia seruilia adeo adhuc adstricta, vt fere conditionem *propriorum hominum* referre videatur, quorsum pertinent rustici, quoad statum quidem suo modo liberi, sed adhuc in prædiis rusticis sedentes, qui sub iugo antiquarum operarum indeterminatarum, censuum aliarumque *præstationum seruilium* gemunt, quamuis, si discedere, prædiumque rusticum relinquere quam vetera onera subire malint, *manumissionis* literis non indigeant, eorumque liberis, ad ciuitatum commercia & opificum collegia transeuntibus, nulla nota seruitutis iniuri & obiici queat. Atque hanc *libertatem imperfectam* dicendam esse existimo, quod proxime ad *seruitutis iugum* accedat, & magis *speciem,**

A 2 quam

media.

quam verum libertatis vsum habeat. *Intermedium* gradum illa libertatis species tenet, quæ rusticos a plebisque oneribus seruilibus immunes præstitit, & duntaxat quibusdam præstationibus operisque determinatis seruilibus subiecit, quorum status longe præstantior præ illis est, qui in *infimo* libertatis subsistunt gradu.

Rustici quomodo liberi facti?

an per manumissionem?

§. II. Quemadmodum vero rusticorum conditio olim seruilis in Germania fuit, vt maxima eorum pars adhuc hodie idem iugum subire cogatur; ita de immutato rusticorum plurimorum statu non omnium quidem eadem est sententia, vt tamen interpretes plerique in eo conspirent conueniantque, rusticorum liberorum maiores per Saxoniam aliasque provincias esse manumissos, seu expressa dominorum voluntate a potestate herili secundum quid dimissos, & ita eorum posteros *libertorum* instar iudicandos esse. Neque tamen hæc opinatio destituta est difficultatibus, quin potius grauissimis inuoluta scopulis. Deinde etiam hoc in controuersiam deducitur: qui factum fuerit, vt tam diuersa rusticorum conditio introducta, tam diuersæ eorum leges, præstationes, mores? Vnde factum, vt alii maxime imperfectum libertatis gradum obtinuerint, vt ne quidem *ius mortuarii* in iis vbique cessauerit; alii vero meliorem conditionem induerint, parumque seruilium onerum retinuerint? Denique magnos quoque fluctus illi mouerunt interpretes, qui quæuis instituta prædiorum rusticorum atque ipsorum agricolarum statum vnice ad *iuris Romani* placita examinare, & conferendo rusticos nostros cum

cum *seruis Romanis* quoscunque liberos pronunciare voluerunt, & ita argumentum a *libertis Romanis* ad operas rusticorum trahi posse, censent cum IOANNE FRANCISCO BALTHASARE, ICTO SALISBURGENSI, in tract. de operis subditorum cap. I. pag. 4. quorum in censu quoque plures alii sunt. Quia itaque rei Germanicæ interest, vt status rusticorum, quos *liberos* pronuntiant, paulo accuratius sub examen reuocetur, & non ex peregrinis, sed *propriis & domesticis* principiis excutiatur, quo de obligatione eorum ad operas & præstationes antiquas eo curatius possit ferri iudicium: operam haud inanem me suscepturum esse arbitratus sum, si publico examini, quod, statutis Facultatis Iuridicæ iubentibus, mihi iam subeundum est, doctrinam iuri Germanico propriam de *imperfecta rusticorum*, quos *liberos* vocant, *libertate in Germania* exponerem, idque potissimum agerem, vt iura peregrina ab his præsepi- bus domesticis arcerem, rationes iuris vnice ex fontibus *iuris Germanici* petiturus. Id vt eo felicius & facilius procedat, necesse est, vt (I.) status antiquus rusticorum Germanorum seruilis in scenam producat: (II.) occasiones detegantur, quibus plurimi ad libertatis quendam gradum *medium vel infimum* deducti fuerint, insignis vero, immo maxima pars eorum statui seruili obnoxia manserit: (III.) conclusiones inde legitimæ deducantur, in controuersis quotidianis forensibus insignem præstantes vtilitatem, lucemque obscurissimis quæstionibus adferentes.

§. III. Ante omnia vero hic repeto & præmitto, quod iam §. præc. monui, causam *rusticorum hodierno*

A 3

an cum seruis
Romania con-
ferendi?

Thema diffex-
tationis.

eius ordo

Principia iu-
ris Germanici
in hoc thema-
te obseruanda.

diernorum, quadam libertate gaudentium, minime
 agendam ex iure Romano; sed potius ex antiquita-
 tibus Germaniæ, diplomatibus, testimoniisque eo-
 rum, qui res Germanicas scripserunt, decidendam at-
 que pertractandam esse. Agnouerunt hoc ipsum Icti
 magni nominis, qui iuris Germanici fontes eruerunt,
 inter quos primum locum assigno MEVIO, in tract. Germ.
 von dem Zustand, Abforderung und verwid-
 ter Abfolge der Bauers-Leute, qu. princip. i. n. 2. hunc
 næuum plurimis familiarem hoc modo depingenti:
 Wie der mehrere Theil derer, so den Titul eines
 Rechts-Gelahrten sich anmassen, der Unart ist, daß,
 wenn sie von denen Dingen und Gewohnheiten, so in
 Teutschland sich heutiges Tages begeben, urtheilen sol-
 len, sie auf des Römischen Reichs vor Alters gemachte
 Satzungen und Ordnungen alleine sehen; dabey aber
 vergessen, daß die Zeiten und mit denselben alle Dinge
 veränderlich seyn, darun zum öftern weit verfehlen,
 und sich stossen: so geschiehet dasselbige auch in dieser
 Materie, so die Bauers-Leute, wie man zu diesen Zei-
 ten findet, angehet, denen viele alles ohne Unterscheid,
 was man in iure veteri Romano von den agricolis, co-
 lonis adscriptitiis, rusticanis und dergleichen Leuten
 lisset, appliciren, und darnach ihre Meinung richten;
 da sie doch zuerst diejenige, so an sich gang unterschiede-
 ner condition gewesen, confundiren, und, wenn, was
 von jeden gesetzt, allein auf heutige Bauers-Leute soll
 gezogen seyn, ihre Unwissenheit an Tag legen, darne-
 ben durch die übel zustimmende application zu vielen
 Weitläufigkeiten, Irrthum und schädlichen opinio-
 nen

ex iudicio Me-
 uii,

nen *Umsatz* geben. Neque tamen semper hic *ICtus* memor huius principii fuit, vt passim in *consiliis & decisionibus* ad libertos Romanorum prouocet, & p. IV. *decif.* 271. n. 2. tradat, doceatque, *rusticos*, libertate quadam gaudentes, *equiparari libertis Romanorum, & ab his ad illos argumentum duci*; qualis argumentandi ratio plures errores peperit. Huic iungendus est CASPAR ZIEGLERVS, *Ziegleri*, *differt. de prædiis censit. ruralibus* §. 20. afferens: *quoad originem (prædiorum censiticorum ruralium) sunt quidam, qui eam institutis Romanorum d.beri afferunt. Nihil enim is placet, nisi quod antiquitatem Romanam refert, proinde que censitas nostros ex Romanorum colonis, adscriptitiis prognatos iactitant. IDEM §. 21. addit: sed putidum videtur, a Romanis quasuis petere origines. Olim etiam VDALRICVS ZASIVS lib. II. singular. resp. cap. VII. n. 8. ita censuit: sic serui anonymi in nostra Germania, homines proprii dicti, nec adscriptitii, nec coloni, nec capite censi, nec statui liberi, nec liberti sunt, de omnium tamen natura aliquid participant: euidente sane argumento, statum rusticorum aliunde arcessendum esse. Pariter ANDREAS OCKELIVS de præscript. immemor. cap. II. ib. 7. hac de re ita censuit: cum homines proprii Germanorum a seruis Romanis differant, male leges iuris Romani tam occidentalis quam orientalis, h. e. cum statutis & moribus Græcorum populorum, quoad statum seruorum, commixti, huic controuersæ decidende indistincte applicantur. In eandem sententiam quoque transit IOAN. ADOLPH. MEINDERS in tract. de orig. & progressu, natura & Meindersenii, moderno statu nobilitatis & seruitutis in Westphalia diff. II. pag. 94. aitque: ex quo colligitur & simul sequitur, condi-*

conditionem horum rusticorum, sua colonorum, non ex iure Romano, sed ex moribus & consuetudinibus locorum, nec non ex LL. patris & constitutionibus provincialibus & contractibus emphyteuticis sue pactis & conuentis in scripturam redactis esse estimandam & metiendam. Ideoque controuersias de hoc iure subortas ex hisce moribus & statutis, non ex iure Romano esse iudicandas & decidendas. Adfert idem

Friderici I. regis Poruffia.

ICTus in seqq. sanctionem pragmaticam FRIDERICI, regis Poruffia: gloriosæ memoriæ, de anno 1705. in cuius verbis proœmialibus refertur, antehac disceptatum fuisse: nach welchen Rechten solche controuersien zu entscheiden, ob dieselbe nach denen gemeinen Römischen Rechten, oder nach denen Landes^{con-}stitutionen und Gerechtigkeit decidiret werden müsse? Sapienter vero & prouide rex potentissimus constituit: So setzen und ordnen wir, daß in genere die controuers, so unter unsren Erb-Mayerstättenischen Unterthanen, als welche aus dem Eigenthum mehrertheils herrühren, und genauer als die Römische Emphyteute oder Erb-Zins-Leute laut denen alten Erb-Mayer-Briefen eingeschrencket worden, nicht nach den gemeinen geschriebenen Rechten, sondern nach der alten Jülischen Policcy-Ordnung *re.* sodann nach alter hergebrachter Landes-Gewohnheit (quibus verbis antiqua iura Germanica designantur) und denen alten Erb-Mayer-Briefen decidirt und abgethan werden sollen.

Delectus auctorum in hoc themate habendus.

§. IV. Huic obseruationi etiam hæc iungenda est cautio, vt delectus in euoluendis auctoribus habeatur, qui de iuribus & obligationibus rusticorum varia

RUSTICORVM PER GERMANIAM. 9

varia ediderunt opuscula. Generatim de potioribus
rei rusticae in Germania scriptoribus consulendus est Dn. IOH. WILHELM. GOEBELIVS in *diff. de singular. quibusdam*
prædiis rusticorum, quæ sunt in terris Brunsvico-Lunebur-
gicis & vicinia. Hi omnes tamen in duas classes fecer-
 ni possunt, quorum quidam adhuc nimium lambunt
 riuiolos alienos, ex fontibus iuris Romani deductos;
 quidam vero propius ad *instituta Germanica moresque*
antiquos accedunt. Principem inter omnes lo-
 cum tenet ill. huius academiæ Cancellarius Dn. de
 LVDWIG *de iure clientel. Germanor. in feudis & coloniis,*
 vt pote qui non tantum in hac, sed in omnibus aliis
 iurium doctrinis *differentias iuris Romani & Germanici*
 exacte docuit, & ex intimis eruit antiquitatibus, ma-
 gno iurisprudentiæ hodiernæ commodo inseruien-
 tes. Huic iungi debent HERTIVS & THOMASIVS *de ho-*
minibus propriis, & prædictus Dn. GOEBELIVS tum cit.
differt. tum in tr. de iure & iudic. rusticorum feri Germa-
nici. Optime quoque supra laudatus MEVIUS in *tr.*
vom Zustand der Bauers-Leute, plerasque difficul-
 tates eruit, cuius etiam vestigia legit Dn. DAVID
 GEORG. STRUBE in *comment. de iure villicorum, vulgo vom*
Mayerrecht. Nec silentio prætereundi IOH. ADOLPH.
 MEINDERS in antea laudato tract. & Dn. IOH. GEORG.
 PERTSCHIVS *de diuis. operarum in determinatas & indeter-*
minatas; POTGIESSERVS de condit. & statu seruorum apud
Germanos tam veteri quam nouo, qui id maxime ege-
 runt, vt statum rusticorum Germanicorum non a Ro-
 manis seruis vel libertis, sed ex legibus domesticis re-
 peterent, id quod etiam factum est in *diff. Dn. PRAESI-*

prima classis.

B

DIS

DIS de iure & statu hominum propriorum a seruis Cerm. 20° *secunda classis.* Rom. deriuando. Priori classis quoque plures nomen subscripserunt, ex quibus tantum paucos referre liceat, cum maior eorum quam classis ante relatæ numerus sit. Mentionem iam antea feci Cti Salisburgensis, BALTHASARIS de operis subditorum, in plura deuia lapsi, quandoque tamen rem acu tangentis; quod etiam dicendum est de STRVVIO de operis & seruitiis rusticorum. IOH. HERM. STAMMIO de seruit. perf. IOH. FRID. HVSANO de seruis & hominibus propriis; IONA EVCHARIO ERHARTO de operis rusticorum, qui tres cum HIPPOLITHO BONACOSSA de seruis & famulis anno 1699. coniunctim editi; caute tamen legendi sunt. Edidit quoque IOH. ANDR. FROMMANN *diss. de subditorum & maxime rusticorum operis*, item IOH. VOLCKMANNVS BECHMANN de iure operarum, in vtroque tamen praeiudicium auctoritatis iuris Romani magnopere adhuc prædominatur. De qualitate bonorum rusticorum vt plurimum laudari solet IVSTVS HAHN de iure colonario siue perpetue colonie. Quid vero sani ab eo expectari potuit, qui nil nisi leges Romanas vbique crepat, & contorte ad modum tenendi prædia rustica applicat, atque in nostris rusticis antiquos emphyteutas Romanos reuixisse credidit.

Tempore Taciti duo seruorum genera,

§. V. Antequam vero de libertate imperfecta rusticorum in Germania legitime agi queat, necesse est, vt paucis de seruis & mancipiis Germanorum quædam præmittantur. Tempore TACITI seruorum duo genera fuisse, constat, quorum alterum in adstrictissima & durissima seruitute; alterum vero in statu seruili paulo lenio-

ri consiltebat. Illuc pertinebant 1.) ab hostibus cap-
 ti in durissimam seruitutem abiecti, quod vel Va-
 riana clades demonstrat, teste SENECA *epist.* 27. aiente:
Ex Variana clade quam multos splendidissime natos, sena-
torium per militiam auspicientes gradum fortuna depressi,
alium ex illis pastorem, alium custodem fecere Germani:
 2.) qui ludo victi dispendium libertatis fecerant, de
 quibus TACITVS *de moribus Germ. cap.* 24. & 25. hæc ha-
 bet: *Victus voluntariam seruitutem adit, quamuis iunior,*
quamuis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est
in re praua peruicacia: ipsi fidem vocant. Seruos condi-
tionis huius (durissimæ scilicet, & ab aliorum seruo-
rum conditione diuersæ) per commercia tradunt, (Ro-
manis maxime, qui Germanos seruos in summo ha-
bebant pretio variis ex causis;) ut se quoque pudore
victoriæ exsoluant. Ab his TACITVS distinguit seruos
 ruri colendo præfectos, & ex infima plebe probabili-
 ter ad hanc seruitutem tractos, quod, qui aliter se
 suosque sustentare haud possent, sed aliorum indige-
 rent auxilio, sponte se in hanc seruitutem perpetuam
 dominis traderent, eisque pro necessitate domesti-
 ca seruirent, leniori hac de causa imperio constri-
 ngendi. TACITVS *c. l.* hos ipsos tum a prioris generis
 seruis, tum a seruis Romanis accurate distinguit, vt ta-
 men simul doceat, eos iure Germanico veros seruos
 fuisse, cum sicuti libertas, ita etiam seruitus gradus ad-
 mittat, & pro cuiusuis populi institutis variam reci-
 piat determinationem. *Ceteris seruis, ait TACITVS*
cap. 25. non in nostrum morem descriptis per familiam mi-
nisteriis vtuntur, suam quisque sedem, suos penates regit,
frumen-

primum ge-
nus;

alterum ge-
nus culturae
agri inserui-
ens.

frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis ut colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cetera domus officia uxor & liberi exequantur. Atque hoc ipsum tantum dominum & seruum distinguebat, non liberalior aut elegantior educatio. Rursus TACITVS cap. 20. testis est: Dominum ac seruum nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora: in eadem humo degunt, donec etas separet ingenuos, virtusque agnoscat. Sicuti autem Germanorum vitæ genus in duobus consistebat: in vita nimirum militari & agraria; ita ingenui rei militari tantum dabant operam, curam agrorum vero remque domesticam fœminis senibusque & infirmissimo cuique ex familia teste EODEM cap. 15. delegabant, quod tamen tantum de primaria cura intelligendum, cum serui rustici operas seruiles in agro colendo præstarent. Non tamen more Romanorum agros & arua iure perpetuo dominii possidebant, aut modum artificialem colendi agros seruabant, sed sedes sæpius cum agris mutabant. Ait TACITVS cap. 26. Agri pro numero cultorum ab vniuersis per vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur; facilitatem partiendi camporum spatia præstant. Arua per annos mutant, & superest ager. Nec enim cum ubertate & amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant, & prata separent, & hortos rigent: (more Romano) sola terre seges imperatur. Id euidentius declarat CAESAR l. IV. de bello Gall. cap. I. atque de Sueuis enarrat: Ex pagis quotannis singula millia armatorum bellandi causa suis ex finibus educunt, reliqui domi manent, pro se atque illis colunt. Hi rursus inuicem anno post in armis sunt, illi

Vita Germanorum militaris;

agraria.

illi domi remanent. Sic neque agricultura, neque ratio, neque usus belli intermittitur; sed priuati ac separati agri apud eos nihil est, neque longius anno remanere vno in loco incolendi causa licet. Ex his quoque explicari debet, quæ CAESAR l. VI. de bello Gall. cap. 22. tradit: Agricultura non student (i. e. more artificiali Romanorum, prædia rustica eleganter instructa in deliciis habentium) maiorque pars victus eorum lacte & caseo & carne consistit. Neque quisquam agri modum certum aut fines proprios habet, sed magistratus & principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum (vnde tot populi diuersi Germanorum, inter se cognatione iuncti, & TACITO relati, ortum traxere) qui vna coierunt, quantum eis, & quo loco visum est, attribuunt agri, atque anno post alio transire cogunt.

§. VI. Hæc informis agri colendi ratio atque ^{agri stabiles} instabilis sub Francis pedetentim immutata est, post ^{apud Francos,} quam hi, relicto more maiorum, sedes certas stabilesque sibi suisque constituerunt, teste AGATHIA l. I. histor. Sunt Franci nequaquam campestris aut vagi, ut plerique barbarorum. Præterea vero rem domesticam ^{seruorum ma-} vsunque agrarium magnopere auxit, & emendauit ^{ior copia} mancipiorum ingens copia, quorum acquirendorum Francis varia suppeditabatur occasio, inprimis bellica, vnde tot millia hominum deuictorum in seruitutem tracti sunt. Cruentissima Alamannorum clades ^{in Alaman-} sub CLODOVAEO hoc ipsum testatur, ex qua Alaman- ^{nia;} nia seruis abundare cœpit. Huc sine dubio respexit VADIANVS in epist. ad Henricum Bullingerum, relatus a GILDASTO tom. II. rer. Alam. pag. 60. in fine: Plena fuit seruis & ser-

Saxonia.

Servi casati

coloni dicti

& seruitutibus quondam Alamannia nostra, cuius magna pars hodie Heluetia est: nec est, quod sciam, montanus pagus aliquis Helueticus, qui rebus Francorum florentibus durissimam illam seruitutem non seruierit. Paria fata sub CAROLO M. Saxones habuerunt, vt recte obseruat Dn. ESTOR in comment. de ministerialibus cap. 2. §. 84. indeque §. 85. causam deriuat, quare hodiernum per totam Westphaliam ac vicinas oras in Holsatiam vsque vigerit, & adhuc hodie duret dura rusticorum conditio, quod hæ terretæ etiam ad Saxoniam pertinuerint. Proceres quidem & nobiles libertatis pristinae statum retinuerunt, cum legibus patriis, vt ANONYMVS POETA ad annum 803. canit. Ast vero id intelligi nequit de tot millibus a CAROLO M. captis, ac per Galliam & Germaniam distributis, teste EGINHARDO cap. 7. Multo minus hoc privilegium libertatis applicari potuit ad mancipia Saxonum, quos iam dudum rei agrariae & curæ domesticæ præfecerant. Vnde sub regimine Francorum serui distinguebantur in rursicanos seu casatos, & non-casatos, de qua differentia plenius actum in diff. Dn. PRAESID. de statu & iure hom. propr. a seru. Germ. non Rom. deriuando cap. 1. §. 6. & seqq. Illi rus colebant, casam suam inhabitantes, operasque indictas domino præstabant, atque varios census imperatos inde soluebant; singuli præterea certum agrorum modum colendi gratia accipiebant, proprietate penes dominum remanente. Scriptores eosdem etiam passim colonos, appellatione a Romanis tracta, vocarunt, quamuis ea de causa cum colonis Romanis haud conferendi sint. Immo sine dubio huc tracta est Germanorum appellatio der Bauern a

bauern,

bauen, daß sie das Land bauen, dictorum, qui olim
 omnes *seruilis conditionis* fuerunt, vt tot infinita diplo-
 mata demonſtrant. Nam (1) cum agris & fundis ven-
 debantur, vt docet diploma apud GOLDASTVM *t. II.* venditi cum
fundis
rer. Alamann. p. 38. n. 41. vbi hæc notabilis formula oc-
 currit: *Tradimus S. Galloni viginti iugos &c. & de COLO-*
NIS meis Erfoinum cum vxore ſua & cum omni appertinen-
tia ſua, cum caſa & cum terra & cum omnibus ſuis: & aliam
SERVVM, nomine Waldolfum cum caſa, cum terra, & cum
omnibus ad eum pertinentibus. Ex his verbis liquet, colo-
 nos *ſeruosque* vnius eiusdemque conditionis fuiſſe;
 quod & obſeruat CANGIUS *in gloſſ. mediæ ævi, voce colonus,*
 vtut ſimul obſeruet, quandoque *in legibus Alamannicis*
 mentionem occurrere *liberorum eccleſiaſticorum,* quos
colonos vocarunt, inde forſan ita dictos, quod ratione
originis liberi eſſent, rus tamen colendum cum con-
 ſuetis ſeruitiis accepiſſent, & ſic ſpontanea voluntate
 in ſeruitutem quandam tracti, prout adhuc hodie
 multis in locis vſitatum eſt, indeque nata iuris parœ-
 mia: *Die Luſt macht eigen, vel in Hoſſatia: Triefft*
du mein Sun, ſo wirſt du mein Sahn. Tales
 olim certo reſpectu *liberi* ratione *originis* dicebantur,
 paulo melioris adhuc conditionis, ac quidem *ſerui*
originarii. Hac de cauſa quandoque *liti & coloni* diſtin-
 guuntur in diplomatibus apud SCHATENIVM *in annal.*
Paderbornenſ. ad annum 888. p. 213. & ad annum 922. p. 258.
 item apud ill. Dn. de LVDEWIG *tom. VII. reliq. pag. 434.*
 & 438. vt tamen æque *coloni* ac *liti* alique ſerui cum
 prædiis agrisque venditi, atque pretio interueniente
 alienati fuerint. (2) Nihil proprii habebant, nec ſibi
 acqui- nihil proprii
habent,

acquirebant, nisi quoad usum vitæ necessarium: cuius iuris rudera in iure mortuario adhuc supersunt. Illustrant hoc ipsum traditiones Fuldenses a SCHANNATTO editæ, vbi frequentissime occurrit hæc formula, speciatiim N. 383. 387. 395. 423. 449. 462. 467. 468. &c. cum omnibus mancipiis, quorum nomina hæc sunt: &c. cum omni eorum suppellectili & sumtu. Pariter N. 452. cum uxore sua, infantibus, & manso. Similiter N. 437. & 506. cum omni elaboratu eorum, & N. 392. vnam seruilem hubam & duo pueri. Notabilis denique est formula N. 522. cum mancipiis, his nominibus: Werenhæbre & vxor eius Osanna cum filiis suis & omnibus ad se iuste & legaliter pertinentibus mansis. Hisce opponebantur non casati, qui & ministriales & gassindi vocati sunt, qui ad nostram non adeo pertinent meditationem.

serui non
casati.

Lassi & liti
apud Saxo-
nes.

§. VII. Antiqui Saxones rusticanos huiusmodi seruos etiam lassos, latos, lazos vel litos vocarunt. Testis est NITHARDVS I. IV. hist. Franc. Gens Saxonum omnis in tribus ordinibus diuisa consistit. Sunt enim inter illos Edelingi, sunt qui Frilingi, sunt qui LASSI illorum lingua dicuntur; Latina vero lingua hoc sunt nobiles, ingenui, seruales. Recte ECCARDVS in comment. ad pactum legis Salicæ p. 30. me iudice obseruat: sub Edelingis proceres Germaniæ, principes ac comites maiori nobilitatis gradu conspicuos; sub ingenuis vero intelligendos esse nobiles inferiores, qui olim a potiori ingenui & liberi vocati sunt, quod etiam obseruat IOH. ADAM. KOPPIVS de differentia inter comites & nobiles immediatos p. 17. seqq. His opponebantur seruales homines lassi vel lazzi, male a quibusdam cum libertis collati, qui potius frilazzi vocati

cati sunt. Seruilem eorum statum innuunt 1) DIPLO-
MATA, vt de anno 865. apud SCHATENIVM in *annal. Paderb.*
pag. 158. ibi: cum familiis sexaginta, qui lingua eorum lazzii
dicuntur. Passim vero ex aliis diplomatibus constat,
appellatione *familie rusticana* mancipia intellecta fuisse.
Vid. SCHATEN. *c. l. p. 195. &c.* 2) LEGES ANTIQVAE
GERMANORVM. Hoc innuit *lex antiqua Brunsvicensis*
apud LEIBNIT. *tom. III. script. Brunsvicensis. p. 437.* Ein La-
te offte eghenman mag nit nehmen Heerwede noch
Erbe eines Borghers in der Stad. Pariter in *const. du-*
cis HENRICI de anno 1433. rursus Laten & eigene Leute
pro synonymis accipiuntur apud SCHOTTELVIVM *de an-*
tiquis in Germ. iuribus P. II. §. 13. 3) DISTINCTIO AB IN-
GENVIS. Id liquet ex *dipl. LVDOVICI imp. de anno 855.*
apud SCHATENIVM *cit. l. p. 144. ibi: Aut homines ipsius*
cellule ingenuos quam & lazos. Denique 4) TESTIMO-
NIA RECENTIORVM. Id illustant verba ECCARDI *c. l.*
Lass est seruus, mancipium, homo proprius, vel etiam serua
& ancilla, inde restat nobis formula: **Eigen oder lass**
seyn. Pariter Dn. DITHMARVS in *annot. ad Teschenma-*
cheri histor. Cluens. p. 37. Erant *lassi*, inquit, *seruorum*
genus, qui a seruitiis domesticis dimittebantur, vt agros do-
mini certis conditionibus colerent. Ab his *lassis* sine dubio
tractus est nouus significatus *moralis*, quando de pi-
gro & negligente dicitur: **Er sey träge, lass, und nach-**
lässig, vel, iuxta inferioris Saxoniae idioma, *nahlatig*,
quod homines negligentes & pigri non rectius con-
ferri possint, quam cum mancipiis pigerrimis, ad ob-
sequium & seruitia potestate herili cogendis. In Bel-
gio vocantur etiam **die Lanten**, obseruante POTGIES-
GIO,

C

SERO

In Holsatia
Lansten.

SERO de *status condit. seru. apud Germ. l. I. cap. III. §. 32.* in Holsatia vero die Lansten, quæ appellatio forsitan a Latine deducta, & diuersa dialecto transmutata est. Hos ita describit CASPAR. DANCKWERTH in der Schleswig-Zollsteinischen Landes-Beschreibung P. I. c. III. p. 22. Lansten seyn, die beste Güter besitzen, wovon der Herrschafft das Eigenthum zustehet; sie werden aber denen Bauern um eine gewisse jährliche Abgiff an Korn zu bauen eingethan, worüber dann noch, wann eine Person, die ein solch Gut bewohnt hat, verstorben, einer von den Söhnen es von neuen, vermittelst einer gewissen Summa Geldes, von der Herrschafft festset, oder Zeit seines Lebens zu genießen und zu gebrauchten erhandeln muß. Olim hæc appellatio frequentior fuit quam hodie. Olim vendita sunt prædia nobilium nisi allem Grund, bebauet und unbebauet, und Lansten, vt Dn. PRAESES ex documentis in actis deprehensis de annis 1461 & 1464 obseruauit; cuius tenoris chartæ etiam occurrunt apud LVNIG. in *specul. eccl. P. II. p. 400. §. 408.* vnde liquet, dominos de huiusmodi hominum operis disponere, aliisque iure precarii assignare potuisse, manifesto argumento, eorum *seruilem conditionem* esse, quamuis quidam ex his in quandam libertatem pedetentim euecti fuerint. Deriuatio appellationis tamen æque adhuc, vt Belgarum LANTEN, obsecura est. Forsitan latine dici possunt *lanfari*, æque vt *cafari* & *Holfari*. *Casari* dicti sunt a *casas*, quod in casa fedant. *Holfari* in *Cumdelingianis P. VI. p. 30.* dici existimantur, quasi *Oldsaxen* vel *Sassen*, quod veteres inhabitatores huius terræ sint distinguendi ab illis, qui ex his oris in Britan-

Britanniam transmigrarunt, vnde DITHMARVS eos *Holcetos* vocat; quamuis non improbabile sit, eos *Oldsaten*, *Oldceten* olim inde fuisse dictos, quod in antiqua patria sua adhuc federent, nec nouas terras quæsiuerint inhabitatores superstites ex his, qui inde emigrarunt, quod Germanico idiomate contractum, & ex *Oldsas*, *Oldsaten* vel *Oldceten* *Holsten* factum. Pariratione *Insten* dicuntur quasi *Inseten*, seu inquilini, *die bey andern innsitzen*. Quid ergo impediret, quo minus *Lansten* dictos fuisse credamus a *Lansaten* vel *Landsaten*, *die auf ihrer Herren Land gesetzt sind*, quod more antiquo domini mancipia fundis suis imposuerint sine vlla proprietatis translatione, quod cum definitione DANCKWERTHI supra data conuenit. Et quia dominica potestas perpetuo durat, inde factum, vt continua serie agros hos detinuerint, quod DANCKWERTHVS designat appellatione: *veste Güter besitzen*. Denique ex IOHANNIS LOCCENII *lexico iuris Sueo-Gothico*, voce *Lan* constat, *Lan* idem, quod *conductum*, *concessum*, vel *commodatum* designasse, quod etiam ad appellationem *Lansten* commode applicari potest, vt *Lansten* dicti sint, qui ex nuda concessione domini prædia tenent, *die aus Vergunst und concession der Herren die Felder besitzen*, vt designetur, eos ex sola, & quidem gratuita, concessione *daminorum* nullo proprietatis iure prædia possidere, atque loco redituum inde perceptorum operas aliosque census dominis præstare. Hanc coniecturam egregie confirmant loca singularia ab ill. Dn. de LVDEWIG *de iure client. c. III. §. 2. lit. d. in not.* adducta, inprimis ex LOCCENII *synopsi iuris Suecici* *diss. 5. §. 2. p. 886.* vbi plena

manu docet, *laenen concessionem* quandam *beneficam* denotare, ex qua possident rustici, *die Lansten*, prædialude adhuc hodie *Lehn*, quod non tantum *feudum*, sed quamuis designat *concessionem prædiorum*, etiam rusticis factam virtute significatus antiqui, vt *IDEM* EX *STIERNHIELMII glossar. Vlpbia Gothico* declarat. Omnes ergo rustici, etiam serui, mancipia, proprii homines hac appellatione *der Lansten* designati sunt, nec vlla nos ratio cogit, vt eam liberis rusticis assignemus. Nam æque illi ac hi ex *gratuita domini concessione* prædia rustica tenent.

§. VIII. Dicti præterea sunt rustici seruilis conditionis *lidi, liti, liones*, prout obseruat *GAERTNERUS* in *notis ad legem Frisonum* p. 16. vnde distinctio orta inter viros, *Männer*, seu *ingenuos liberosque*; & homines, *Leute* seu seruos, obseruantibus *SCHILTERO exer. 3. in f. corol. 1. & LAVTERB. ad tit. de statu hominum §. 20.* Illustrat hanc diuisionem *constit. HENRICI ducis Brunsvic. & Luneburg. de anno 1433. apud SCHOTTELIVM de antiquis in German. iur. cap. 2. §. 13.* in qua *die Mannen* opponuntur *denen eigenen Leuten*. Etiam in diplomatibus hi serui sæpissime *HOMINES* viriusque *sexus, maiores ac minores, senes ac iuvenes* generatim appellantur, vt apud *SCHATENIVM* in *anmal. Paderb. ad annum 844. p. 128.* Auxerunt numerum seruorum in Germania *Slavi* sub iugum redacti, & in seruitutem tracti, adeo vt post *HENRICI AUCVPIS* tempora *mancipia teutonica & Slauanica* passim memorentur, vt in *diplomate OTTONIS 1. de anno 961. apud SAGITTARIIVM* in *antiquit. Magdeb. §. 50. & 75.* Nata inde varia conditio seruorum sæpius distinctorum

Slavi.

varia seruorum conditio.

RUSTICORVM PER GERMANIAM. 21

etorum, vt in diplomate OTTONIS I. de anno 933. apud ill. de LVDEWIG in iure clientel. sect. I. cap. V. §. 2. in not. lit. a. vbi hæc formula: Prædium in proprietatem damus cum familia lassorum XVIII. seruorum XX. litorum VIII. colono etiam vno; omnes tamen in eo conuenerunt, quod essent seruilis conditionis, quod tum appellatio familie designat, tum diploma HENRICI II. apud SCHATENIVM ad annum 1039. pag. 515. & apud PISTORIVM T. III. p. 822. in quo franci & liberi opponuntur ecclesiasticis litonibus, maalmannis, vel seruis CVIVSLIBET CONDITIONIS seu colonis, qui vt plurimum a diuersis præstationibus nomen acceperunt, sicuti maalmanni a censibus certo tempore præstandis appellationem acceperunt, obseruante ANTONIO MATTHAEI de nobilit. l. IV. cap. 23. p. 1081. De ipsis horum seruorum præstationibus, operis ad libitum domini indictis, aliisque oneribus actum est in dissert. DN. PRAESID. supra cit. prolixius.

§. IX. Quia vero palam est & conclamatum, hodiernis temporibus rusticos, prædia rustica tenentes variisque oneribus subiectos, duorum esse generum, quorum quidam adhuc antiquam seruitutem feruitutem; quidam vero libertate quadam quoad statum gaudent; ita ratio ordinis nunc postulat, vt inquiramus, quomodo rustici non particulares tantum, sed alicubi omnes per totam prouinciam in libertatem euecti fuerint? Ordinarius seruos libertate donandi modus est MANVMISSIO, seu ex potestate dominica dimissio, quæ antiquitus haud incognita fuit, prout plenius POTGIESSERVS de statu & condit. seru. apud Germ. I. III.

l. III. ostendit atque illustrat. Iam TACITVS LIBERTORVM mentionem fecit cap. 25. de mor. Germ. aiens: *Liberti non multum supra seruos sunt; raro aliquod momentum in domo, nunquam in ciuitate, exceptis iis gentibus, quæ reguntur.* His verbis designat diuersam rationem *libertorum* apud Romanos & Germanos, vt & apud gentes a Romanis deuictas, moris Romani iam assuetas, & ceteros Germanos liberos. Apud hos *liberti* in vilissima conditione subsistebant, vt, licet operis rusticis soluti, tamen eorum ratio in republica non adeo haberetur. Vnde probabile est, *variores manumissiones* eo tempore fuisse, quod parum libertis prodesse, vt plurimum vero obesse, quod aliunde quam ex agricultura se sustentare haud possent. Idem obseruat GEORGIVS BEYER in *delin. iur. Germ. cap. I. §. 4.* asseritque, verisimile esse, ante tempora Carolingorum non adeo in Germania magna frequentatas fuisse manumissiones, (quod vrbes deficerent) aut seruos, vtpote forte sua contentos, ad libertatem valde adspirasse. Idem præterea prolixius illustrat Dn. PERTSCH in *diff. de diuisione operarum in determ. & indeterm. §. 30.* alios vt non tangam. Sciendum tamen est, manumissiones has, postquam frequentari coeperunt, haud applicari posse ad rusticos hodiernos libertatis participes factos, atque vt plurimum antiquis *oneribus seruilibus* subiectos, a quibus olim soluebantur manumissi, & de prædiis decedere cogebantur. *Σιδνερόζουλον* olim habitum fuit, liberum esse, operis tamen seruilibus pristinis in casa rustica subiectum. Optime hoc obseruat ANTONIVS MATTHAEI

olim rarior,

quæ etiam liberabat ab oneribus seruilibus.

THAEI L. IV. de nobilit. cap. 23. p. 1081. *Aegre etiam manumissi & vix pretio non dato. Nec mirum; multum manumissori detrahebat manumissio haec. Perdebat ius in mancipium, quod non exiguum, sed ingens. Perdebat operas, seruitia. Perdebat censum quotannis. Ipsae manumissionum formulae hoc comprobant, ut apud GOLDASTVM T. II. rerum Alamann. p. 27. N. 7. Ita ut deinceps nec mihi nec successoribus meis ullum debeat noxae conditionis seruitium, neque aliquod libertatis obsequium, sed omnibus diebus vitae suae sub certa ingenuitate, sicuti alii ciues Romani, per hunc manumissionis aut ingenuitatis titulum bene semper ingenuus, atque securus existat, suumque peculiare, quod habet aut quod adhuc acquiri poterit, faciat inde secundum canonicam libertatem, quicquid voluerit.* Antiquiores formulae refert MARCVLFVS apud BALVZIVM tom. II. capitul. p. 387. 423. 444. 945. & 1498. inter quas haec notanda clausula: *ut nulli heredum vel proheredum nostrorum vel cuiuscunque seruitium impendas.* In formulis a POTGISSERO relatis saepe occurrit haec expressio: *ab omni iugo seruitutis eum absoluiimus.* Quae omnes formulae indicium praebent, manumissos praedia antiqua rustica derelinquere coactos fuisse, ab operis & praestationibus seruilibus regulariter prorsus solutos; quo ipso non poterat non domino ingens praerudicium adferri. Etiam olim, qui insignem agrorum modum possidebant, mancipiorum horum operis carere haud poterant, adeoque necesse erat, ut copia rusticorum abundarent. Etiam olim obtinebat sententia ill. Dn. de LVDEWIG de iure client. sect. III. cap. 2. §. 2. in not. l. a. *Vulgi sermone dicitur, fundum, qui angariis, censibus, emphyteusis, hominibus propriis, seruitiisque glebae adscriptis destituatur.*

uatur, quibus conferendum deplumatis, vel equis carenti au-
rige. Ein Gut, das kein Hof- und Frohn-Dienst
hätte, wäre ein Vogel ohne Flügel, ein Fuhr-
mann ohne Pferd. Wer alles Feld durch
Miech-Leute bauen wolte, der schöpffe Wasser
mit einem Sieb, quoniam fructus abirent in operariorum
mercedem.

Manumissio-
nis fuit effe-
ctus, vt rus de-
serere cogere-
tur seruus.

ad casum re-
diens seruus
seruus fiebat,

aliquando li-
berales opera
reſeruantur,

§. X. Effectus huius manumissionis ergo prima-
rius erat: 1) vt manumissus rus deserere cogere-
tur, rusticumque exueret statum. Si ad priores casus re-
verti manumisso conducibile videbatur, a domino
admissus ad priorem redibat statum, id quod etiam
in diplomatibus manumissionum nonnunquam adie-
ctum, teste VADIANO apud GOLDASTVM tom. III. rerum
Alamann. p. 56. Vt, qui manumissus est, tamdiu libertate
fruat, quamdiu extra solum & PATRIAM SERVITVTI
OBNOXIAM agit: quodsi redierit, pristino seruitutis iugo
subiciatur, & vere seruus existat. Ipso facto enim rur-
sus se ad priores operas & praestationes obligabat,
quibus omnes aequaliter rustici subiecti erant, adeo vt
inde natum sit vulgatum illud, supra iam relatum:
Die Lustt macht eigen. Plerumque qui ita ma-
numittebantur, clericali vitae se addicebant, cuius
gratia pleraeque manumissiones factae, quamuis et-
iam, ciuitatibus conditis, nonnulli in urbem sese re-
ciperent, ciuiumque numero infererentur, modo non
essent Slavicae originis, quibus etiam manumissis in ple-
risque urbibus ius ciuitatis denegatum est. Licet
vero 2) nonnunquam domini in litteris manumissio-
nis sibi quasdam operas reseruant; haec tamen non
seruiles

feruiles erant, sed *liberales*, vt cum statu libertatis optime consistere possent, quod ex *tit. X. de seruis non ordin.* liquet, vnde edocemur, dominos *operas spirituales* nonnunquam sibi reseruasse. Vix ergo probabile est, in Germania, *saluis operis seruilibus, censibus, reliquisque praestationibus*, rusticos manumissos fuisse, quod hoc ipsum contradictorium videretur. Id tamen sibi aliisque persuadere voluit VADIANVS *c. l.* his verbis: *Optima quidem erat conditio illorum, qui coram rege manumissi essent, tamen si & regis libertis plerumque seruales operae imponerentur, sicuti ecclesiasticis.* Calculo suo idem confirmat B. THOMASIVS *de vsu practico distinct. inter ingen. & libertos, cap. 2. §. 16.* aiens: *Verosimile est, dominos manumittentes quandoque a talibus libertis operas rusticas vel alias sibi reseruasse.* Hoc vero vel ideo improbable est, quia antiquis temporibus seruales operas praestantes non possent non esse serui, adeoque talis manumissio, quae fiebat saluis operis seruilibus, vmbra tantum manumissionis, non rem ipsam habuisset, iugo seruili non sublato. Optandum sane fuisse, vt VADIANVS, quem plerique sequuntur, idoneis exemplis sententiam suam comprobasset, que tamen haud adduxit. Quocirca vix assensum meretur, quod rursus VADIANVS *c. l.* asserit: *Raro sane episcopi vel abbates ita manumiserunt, vt omni prorsus nexu seruos eximerent; nisi forsan hoc de tali nexu intelligatur, qui ab operis seruilibus rusticorum alienus erat.* Quod si enim a praelatis hoc modo manumissiones fieri potuissent, iis haud interdictae illae fuissent; id quod tamen factum fuisse, docet GRATIA-

D

NVS

He manumif-
fiones tantum
particulares
facere

non generales

NVS in *can. 39. C. 12. qu. 2* (conf. BALVZIVS *T. II. capitularium p. 366. cap. 15.*) quia alioquin ecclesia nullum fecisset dispendium, ob quod tamen manumissiones interdictæ. Denique 3) manumissionum exempla & litteræ euincunt, *particulares* tantum manumissiones, non *uniuersales* olim obtinuisse. In his manumissionum literis, quæ afferuntur, certæ personæ, vel ad minimum pauciorum tantum fit mentio; neque enim constat, omnem seruorum gregem a domino quodam manumissum fuisse. Huc tamen collineasse videntur POTTGIESSER. *de statu & condit. seruor. apud Germ. L. III. cap. II. §. 1.* HERTIVS *de propriis homin. sect. i. §. 7.* THOMASIVS *c. 1. §. 22.* existimantes, ex his manumissionibus forsitan tot hominum differentias enatas, & relatas a CHRISTOPH. BROVVERO *L. III. antiq. Fuldenf. cap. II.* quod apud Hennenbergicos Fuldenfis ecclesiæ monasterium *litos II. seruitores LXXII. Saxones XVIII. Slavos LXXV. colonos XXX. tributarios XXXIX.* numerauerit. Quinam vero ex his *libertorum* familiæ annumerari debeant, haud demonstrant auctores prælaudati, quin potius certum est, variam fuisse conditionem seruorum diuersis appellationibus designatorum, qui a BROVVERO enumerantur, prout supra §. 3. *fn. ex diplomate HENRICI II. de anno 1039.* ostensum est. *Slavi* enim durissimam seruiebant seruitutem, & *serui Saxones* noti erant in perpetuam seruitutem abrepti CAROLI M. temporibus, quorum profapia hoc nomine designata fuit. Conf. MEINDERS *de orig. progr. & statu nobilit. & seruit. in Westphalia pag. 165.* Rursus *litorum* conditio æque seruilis erat, quod su-

pra

praes. VII. ostensum; nec alia *colonorum* ratio, nisi quod mitigatae subesseat seruituti. Denique *tributarii* tuisse videntur veteres terrarum incolae, qui a Francis deuicti sub iugum redacti sunt, grauissimo onerati tributo, teste CANGIO *in glossar. voce tributarius*, adeoque si hi non penitus seruis annumerandi sunt, *libertorum* tamen numero minime censeri queunt. Tantum ergo abest, sub his variis speciebus obnoxiorum hominum *libertos* deprehendi, vt potius inde appareat, tales *libertos*, quos sibi vulgo concipiunt, incognitos fuisse.

§ XI. Cum vero integri pagi, immo etiam provinciae tales alant contineantque rusticos, qui a durissimo antiquae seruitutis iugoliberati, ad quandam peruenerunt libertatem; & vero haec tenus assertum fuerit, etiam haec mancipia rusticana in Germania non aliter, quam interueniente *manumissione*, nexu seruili soluta fuisse: duplex admodum dubium emergit. a) Vtrum praesentium rusticorum maiores *generali* quadam *manumissione* dimissi fuerint? b) Qua noua ratione factum fuerit, vt nihilominus hi post *manumissionem* pristinis casibus rusticis incumbere, & antiquis seruilibus operis vel *in totum* vel *in tantum* sese subiicere potuerint? Sine dubio praedudicialis quaestio hic ante omnia excutienda, *an generalis aliqua manumissio expressa rusticorum unquam in Germania facta?* Plerosque in hanc transiisse sententiam, non diffitemur, cum regulariter libertatem rusticorum a *manumissione antiqua* repetere soleant. Nec negari potest, in *Hispania* & *Gallia* exempla *generalium manumissionum*

Nihilominus
hodie dantur
rustici per totam
provinciam
liberi,

est illud
quod non
manumissionem
liberi facti
credantur

qui generalis
manumissione
liberi facti
credantur

tionum extare, laudata & adducta a CANGIO in glossar. voce *manumissio*, vt tamen sub antiquo seruitio & obsequio retinerentur manumissi. Enimvero regibus Franciæ, ducibus & comitibus tales manumissiones tantum vsitatae fuisse videntur, non *privatis*, ne quidem *prælati*. Illorum enim ius tali generali manumissione rusticorum nimium decreuisset, si vel maxime, retentis operis, facta fuisset, quod rustici, libertate expresse impetrata, ad renitendum sunt pronissimi, suosque dominos facile in ius vocare possunt, quæ ratio in regibus & proceribus Galliæ cessauit, vtpote nihilominus sub imperio & iurisdictione sua manumissos retinentibus. *Prælati* vero integrum haud fuit, pro lubitu de *mancipiis* suis disponere, tum quod regia auctoritate opus haberent, tum quod legibus ecclesiasticis a tali generali manumissione, ecclesiæ maxime nociua, auocarentur. Qua de causa in Galliæ prælaturis nonnullis hoc priuilegium a regibus datum est, teste CHOPPINO de *sacra politica* L. III. tit. II. §. 19. vt rusticos suos manumittere possent. Notiora & extantiora manumissionis *generalis* exempla sunt in *Westphalia* & comitatu *Rauensbergensi*, recentiori æuo a potentissimo rege Porussiæ FRIDERICO, gloriose memoriæ, anno 1702. & sequentibus annis publice edita quoad *homines proprios*, immediate regie potestati subiectos. Publicauit videlicet prædicto anno sapientissimus Rex *ordinationem pagensem*, vel *die Dorff-Ordnung* atque *§. 61.* clementissime declarauit *die Leibeigenschaft in allen Länden aufzuheben, und einen jeden, welcher darinnen bishero mit Leibeigenthum verhaftet gewesen, er sey Mäyer, Volk- und Halb-*

Generalis manumissio regis Borussiae in Westphalia

Herzog von
Sachsen
Weimar
und
Gotha

Halb-Spänner oder Köter, samt seinen Nachkommen, davon gänzlich und auf ewig zu erlassen, dergestalt, daßer und seine Kinder und alle diejenige, welche ihm auf seinem unterhabenden Erbe oder Köten Nachfolger werden, ferner nicht geerbttheilt, noch einiger Sterbfall, es sey von vollem Eigenthum: Haagen: oder Haus-Genossen-Recht, gezogen, noch sie denselbigen abzuhandeln und mit Gelde zu redimiren schuldig seyn, ihre Kinder, Nachkommen, Brüder und Schwester oder weitläufftigere Anverwandte nicht weiter frey kauffen, noch einigen Zwangdienst zu verrichten in Ewigkeit mehr angehalten werden; sondern aller und jeder freyen Leuten zustehenden Rechte und Gerechtigkeit sich zu erfreuen haben, und ihnen frey stehen soll, wenn sie die Land-Arbeit nicht treiben wollen, sich in unsere Städte zu begeben, Handwerke zu erlernen, oder andere Gewerbe zu treiben. Vid.

MEINDERS *cit. tr. diff. III. p. 139. seq.*

Nihilominus tamen hac generali declaratione non omnes mox manumissi, sed, hac non obstante, singulis hoc beneficio frui volentibus lex præscripta fuit, interueniente certo pretio libertatem redimendi, annumque *censum* in recognitionem *libertatis* quotannis soluendi, sequè ad operas pristinas rusticas aliaque onera, quæ ante manumissionem præstari solita fuerunt, adstringendi, prout quibusdam manumissionum instrumentis IDEM pag. 141. & seqq. declarat. Neque tamen hæc generalis libertatis oblatio ad alios quam regios seruos applicari potuit, quod nobilibus ius in proprios homines adimi sine eorum voluntate haud potuerit.

vt tamen singuli redimerent libertatem,

Libertas ta-
men horum
rusticorum
imperfecta
manfit,

Declaratur ex
antiquis Gal-
lia manumis-
sionibus,

§. XII. Quodsi tamen res ex vero aestimanda, libertas horum rusticorum, priscis servilibus oneribus adhuc subiectorum, admodum *imperfecta*, tunc vero demum *plena & perfecta* fit, si, quod illis vel liberis eorum concessum est, relicta *casa rurali*, vulgo *die Bauer-Stätte*, in vrbes sese conferant, & alii vite generi sese addicunt. Equidem non ignoro, communi hac sententia plerosque duci: rusticos huiusmodi *quoad statum* esse liberos, servitia vero atque cetera onera *prædiis rusticis* inhaerere, adeoque hæc non *ex statu servili* amplius præstari, sed iure prædii, quod possident, deberi: præstationes has non esse *hominum*, sed *rerum*, adeoque statum personarum his ipsis non infici. Cogitandum tamen est, parum solatii ex hac philosophia iuris his manumisitis rusticis, veteri iugo servili adhuc subiectis, afferri, qui fundo inhaerentes a cæteris *propriis hominibus* parum differunt, nisi quod liberos suos pro lubitu dominorum iussui exponere non teneantur, sed hi lares rusticos relinquere possint. Interim tamen nemo negabit, *imperfectum* tantum libertatis *gradum* hac manumissione eos impetrare, qui nec *locum*, nec *vite genus* mutant. Iam olim similes manumissiones in Gallia obtinuisse, CANGIUS *cit. l. memorat*. Atque de his satis congrue ita censet: *Sed posterioribus seculis longe magis obtinuit manumissionis species altera. Directe opposita ea erat, quæ sub conditione vel, retento servitio ac obsequio, fiebat, ita ut, qui manumittentur, non plenariam ac omnimodam libertatem consequerentur, sed quodammodo obnoxii remanerent. Postquam semel hæc manumittendi ratio in Hispania & Gallia*
in

in vsum deducta, magis magisque libertas manumis-
 sis data, restricta & onerata fuit, ceu rursus IDEM in-
 dicat his verbis: *Sed posterioribus seculis longe magis obti-
 nuit imperfecta hæc libertas, quæ ita concedebatur, vt, retentis
 seruorum obsequiis & operis consuetis, non tam seruile nomen
 deleteretur, quam seruitus ipsa augetur, adeo vt ad abolendas
 & extinguendas duras istas condiciones manumissionibus oppo-
 sitas, rursus manumissiones aliæ necessarie essent.* Post pauca
 rursus addit: *Persiuit diu imperfecta ista libertas apud no-
 stros, quam rectius SERVITVTIS nomenclatura vulgo donabant,
 quod nihil ferme haberet, quod libertatis esset, immo pene
 omnia, quæ seruitutis.* Neque vero hic diuersus libertatis
 gradus, seu libertas minus plena, res inaudita aut noua
 fuit, sed Romanis iam olim vsitatisissima. Tralati-
 tium enim est, eos, qui manumittebantur, modo ma-
 iorem & iustam libertatem cum iure ciuitatis Roma-
 næ, modo minorem, modo inferiorem consecutos fuis-
 se libertatem, vt in compendio refertur in §. 3. *Inst. de
 libertinis*; immo ipsa ratio libertatis euincit, eam gradus
 diuersos accipere, quod iam §. 1. declaratum est. Quo-
 circa si hæc ad *regiam manumissionem* antea memora-
 tam applicamus, vix est, vt negari queat, rusticis his
 casatis (h. e. quatenus adhuc casæ incumbunt) *infe-
 riorem & imperfectam* competere libertatem, quod &
 DN. MEINDERSENIVS c. l. *diff. III. p. 177.* calculo suo cor-
 roborat: *Quid vero, ait, de hac manumissione generali si-
 ue vniuersali, & redemptione libertatis pro certa pecuniæ
 summa, sentiendam? Ego sane, vt libere sententiam meam
 explicem, tales manumissiones vltiore manumissione opus
 habere, & conditionem rusticorum siue hominum priorum
 deterio-*

& Romanis
 moribus,

deteriorem facere, omnino arbitror. Quia ex manumissionum formulis nouissimis supra adductis apparet: homines istos personalem duntaxat libertatem redimere & acquirere; prædia vero rustica nouo onere tam canonis annui grandioris quam usuraram creditoribus debitarum grauare. Vt reliqua incommode sileam, nempe quod rustici nostri natura serui esse videantur, & ipsis personarum libertas magis sit nocua, quam commoda & conueniens. Nimis ieiune de statu horum manumissorum sensisse videtur prælaudatus auctor, non alia de causa, quam quod ab hoc consilio potentissimi regis Porusis eo tempore, quo de manumittendis regis mancipiis agebatur, longe alienus fuerit. Neque enim asseri potest, hos manumissos noua manumissione opus habere, qui libere fundum relinquere aliudque vitæ genus eligere possunt. Equidem in sæpe laudato tract. de orig. & progr. & statu nobilit. & seruit. in Westphalia, eiusque præf. plura argumenta coaceruauit p. 21. quæ instituto huic regio obstare visa sunt, adeo ut etiam p. 28. vniuersalem manumissionem impossibilem atque inutilem esse iudicet. Ait enim: Vniuersalis illa redemptio, & manumissio rusticorum sue hominum propriorum, vno tempore, & simul ac semel perficienda, plane impossibilis, atque inutilis, secundo, quoad reliquos dominos, iniusta & valde detrimetosa atque damnosu, & incommoda mihi quidem videtur. Nam rusticos quod atinet, is debet status nostri publici & miserie atque paupertatis publicæ valde esse ignarus, qui putat, rusticos ad sese ex seruitute redimendum sufficere, & media possidere. Euentus tamen nihilominus docuit, vt exempla adducta docent, redemptionem

nem non plane *impossibilem*, nec homines proprios adeo facultatibus destitutos fuisse, vt redemptioni impares essent. Interim argumenta hæc euincunt, *generalis* tali manumissioni *expressæ*, retentis operis aliisque oneribus consuetis, vix locum concedi posse, si domini & nobiles mediati eam facere vellent, quæ non posset non eorum conditionem ob diminutam *dominicum potestatem* deteriorem facere, nisi simul *iurisdictionem*, auctoritate principis speciali, in rusticos sibi reseruarent. Denique etiamsi hæc concipi & exemplis demonstrari posset, nihilominus tamen manumissis *libertas* maxime *imperfecta* & inferior obtingeret, quia quamdiu incumbunt prædiis rusticis, seruilibus antiquis oneribus subiecti manent, & eodem modo, vt proprii homines, seruiunt, licet in quibusdam & *secundum quid* liberi fiant.

§. XIII. Ex hæctenus dictis concludo, talem *generalis manumissionem expressam* concipi & probari non posse quoad *nobiles mediatos*, qui olim tales rusticos sub sua habuerunt *dominica potestate*, vt mancipia vel seruos: tum quod documentis ex antiquitatibus Germaniæ depromtis illa demonstrari nequeat; tum quod concipi non possit, quomodo omnes in vna prouincia collecti in hanc vnanimem conspirauerint sententiam, vt mancipia sua, quæ adhuc sec. XII. in Saxonia alibique deprehenduntur, expresse e manu sua dimiserint; tum denique, quod, si hoc factum esset, non aliter quam vel *lege publica prouinciali*, vel *litteris manumissionis* singulis concessis id fieri potuisset. Enimvero eiusmodi LL. prouincialibus destituimur, nec status imperiū nobi-

Generalis manumissio statui non potest quoad nobiles mediatos.

nobilibus suis pro lubitu illam imperare potuerunt, quæ potestas dominica inuitis adimeretur; ad minimum in comitiis prouincialibus tales leges condidissent, quibus tamen nobiles assensum dedissent, quis crediderit? Recte MEINDERSENIUS *c. l. p. 25.* iudicat, iussum hunc principis iniustum fore, quia nemini suum auferendum, sed suum cuique tribuendum & relinquendum; atque hoc adeo verum esse, ut ne quidem princeps ex plenitudine potestatis ius alteri quæsitum auferre possit, quod rerum suarum quisque sit moderator aut arbiter, & redemptio hæc non nisi interueniente contractu & conuentione cum mancipiis fieri possit. Idem approbat MEVIVS *in tr. vom Zustand ic. ic. der Bauers-Leute qu. princ. 3. n. 36.* Sonst außer denen, so ein völliges Recht an den Bauern haben, kan niemand, wieder der Herrschafft Willen, jemand seiner Bauer-Pflicht erlassen, und ob der Kaiser jemand Erlassungs-Briefe und Indult ertheilte, seynd dieselbe dennoch ohngültig. Sed nec *litteræ manumissionis*, quibus singuli libertatem redemerunt, afferri possunt, sine quibus tamen in Germania regulariter recentioribus temporibus libertas nemini data; ad minimum vestigia quædam & rudera huius libertatis, singulis expresse datæ, in antiquitatibus superessent, quæ tamen produci nequeunt. Inde vero communis persuasio interpretum vel potius opinio corrui: rusticos in illis locis, ubi libertate quadam gaudent, olim *manumissos*, cum manumissis tamen conuentionem quandam initam fuisse de certis operis vel seruitiis aliisque censibus præstandis; factum id

id fuisse ex aliqua superstitionis vel deuotionis ratione, *pro redemptione animæ* scilicet, quæ formula in antiquis manumissionum litteris frequentissima est: ex iudicio & doctrina clericorum olim creditum fuisse, seruitutem talem repugnare fidei catholicæ vel ad minimum *opus meritorium* in manumissionibus latitare; quæ, & plures aliæ rationes, afferri solent. Sed cum hæc quæstio *facti* sit, merito testimoniis, documentis, & chartis antiquis demonstrari debuisset. Non negamus, has similesque rationes quandoque animos dominorum flexisse, vt vni alterique *pro remedio animæ*, vt loquuntur, vel inter viuos libertatem darent; id vero non factum est, retentis operis seruilibus, sed ea de causa, quod libertatem anhelantes vel clericatui se mancipare, vel alii vitæ generi sese addicere gestirent. Talis vero manumissio expressa generalis, quæ, *saluis operis consuetis seruilibus reventisque censibus & oneribus*, statui solet, inde minime euincitur; sine hac conditione vero moraliter impossibilis fuit, quod domini operis seruilibus rusticorum carere absque euidentiſſimo prædii nobilis interitu nequiverint, prout supra iam monitum est.

§. XIV. Satisfactum quidem hoc modo *præiudiciali quæstioni* in §. XI. motæ, & inde simul euictum, cessante tali generali manumissione expressa, conuentionem cum liberis rusticis *de operis & censibus* in postero præstandis concipi non posse: nihilominus tamen experientia docet, illis in regionibus, in quibus adhuc sec. XII. rusticorum conditio seruilis fuit, hodie rusticos deprehendi quoad *statum* liberos, antiquis

Hodie tamen nihilominus in plurimis prouinciis rustici sunt liberi.

tamen seruilibus oneribus vel in totum vel in tantum obnoxios. Loquuntur *antiquitates Magdeburg.* SAGITTARIUM, non nisi *mancipia Teutonica & Slavica* in pagis sec. X. fuisse, in quibus hodie rustici liberi sunt. Pariter in KETTNERI *antiquit. Quedlinb.* diplomata sec. XI. & XII. adhuc *de mancipiis & litonibus* loquuntur. Eiusdem tenoris documenta, *antiquitates Halberstadiensis* illustrantia, ex sec. XI. & XII. cum formula: *cum mancipiis viriusque sexus*, produxit LEVCKFELD. Quæ, & plura alia similia exempla, argumentum præbent, ecclesias in Saxonia superiori, ad instar nobilium, mancipia rusticana possedisse. Pluribus hoc illustrat ZIEGLER *de dote eccles. c. 9.* multa tamen miscet de colonis & adscriptitiis ad iuris Romani instituta pertinentibus, quæ in ecclesiis Africanis, Hispanicis, Gallicisque usum adhuc habuerunt, sed ad Germaniæ regiones referri aut applicari non possunt, quæ iure Romano antiquitus haud vixerunt. Inquirendum itaque, quibus mediis & qua occasione tandem hi, quorum maiores *mancipia* fuerunt, statum suum mutauerint, & ad libertatem quandam peruenerint, *imperfectam* scilicet illam, quæ adhuc hodie cum operis seruilibus & censibus coniuncta est.

§. XV. Sciendum videlicet est, statum personarum, in societate ciuili uiuentium, mutari & seruilium nexum tolli posse non tantum *expresse*, sed etiam *tacite & laenter*, sine vlla interueniente manumissione expressa, occasionibus eiusmodi interuenientibus, quæ talem effectum generalem

Hæc mutatio status absque manumissione contingere potuit tacite & occulte.

ralem producere possunt. Quamuis vero non vno impetu, sed lento gradu ad eiusmodi mutationes aditus fiat, & hæc instar *alluisionis* sese habeant, quæ demum progressu temporis in oculos incurrunt, sensim & pedetentim factæ; paulatim tamen hæc ipsæ, interueniente diuturno temporum decursu, ita confirmari & nouum statum operari possunt, vt tandem in ius perfectum, perpetuum & constans abeant. Neque tantum in *subditorum* conditione id ipsum contingit, sed, vt antiquitates memorant, in statu gentium, rerum-publicarum eorumque, qui his præfuerunt, mutato, id ipsum conspicuum est. Plures respublicæ, quæ antea alieni iuris erant, sine vlla dimissione per temporum reuolutiones varias sui iuris factæ: ciuitates, quæ olim ducibus parebant, hodie *liberæ* dicuntur, potestati ducum prorsus exemptæ: libera & immediata nobilitas imperii diuersum olim statum habuit, vt alias mutationum species omittam, quæ *occulte & latenter* irreperunt. Quid ergo impediret, quo minus etiam talis mutatio *occulta & latens* in conditione seruili rusticorum contingere potuerit, vt satis mirari non possim, interpretes communiter hanc neglexisse, tantumque solennes modos manumittendi retulisse: sine dubio vero hoc inde factum est, quod sibi aliisque persuaferint, hodiernam rusticorum libertatem non aliunde quam ex *manumissione* quadam *expressa* deriuari posse. Huc repetit originem distinctionis operarum *indeterminatas* & *indeterminatas* Dn. PERTSCHIVS *cit. diss.* §. 28. & satis recte asserit, olim hanc diuisionem ignoratam fuisse; mox tamen addit:

E 3

origi-

originem ab illis temporibus repeto, ubi manumissiones frequentes, variis ex causis seruis obtingerent. Præterea ex hac manumissione imaginaria diuisionem libertatis in plenam & minus plenam trahit his verbis: In domini enim manumittentis voluntate positum erat, quam manumissionis legem scribere vellet. Hæc omnia ostendunt, prælaudatum auctorem substituisse in manumissione expressa rusticorum, in qua tantum huiusmodi leges concipi possunt. Pariter POTTGIESSERVS de statu & condit. seru. apud Germ. L. III. c. 18. de præscriptione libertatis quoad certa indiuidua quidem agit, quæ tamen ad eas tantum personas pertinet, quæ fundo seruili relicto aliud vitæ genus elegerunt, & ad ciuitates peruenerunt; sed de mutatione status rusticorum, quæ talium, vniuersali per integram prouinciam, tacite & latenter facta, altum apud eum silentium, cum tamen supra dictum sit, manumissionem expressam generalem in iis concipi non posse. Equidem GOTHFR. CHRIST. LEYSER in iure Georgico L. III. c. 27. n. 4. huc collineasse videtur his verbis: Verum cum & illæ leges præscriptæ nimis duræ viderentur, plurimi successu temporis partim armis, partim meritis, item precibus, pretioque vt & PRÆSCRIPTIONE pristinam libertatem consecuti fuere. magna tamen pars hodiernum vsque in diem vel in totum vel ex parte operis obnoxia remansit. Dilucide tamen & distincte occasiones modumque non explicat, ex quibus talis præscriptio nata & producta fuerit.

§. XVI. Exponendæ itaque sunt *occasione* & *causæ*, quæ rusticorum conditionem immutare, eosque hinc inde in libertatem collocare potuerunt. Ante omnia tamen præmittendum, quamuis *occasione* iam referendæ *vniversales* per Germaniam plerumque fuerint, easdem tamen non vbiq; vniversalem æque effectum producere potuisse, ita videlicet comparatas, vt non necessaria quadam conclusio-
 ne hanc operationem producere debuerint, eam tamen facile efficere potuerint, prout rusticorum indoles magis ad *libertatem* prona fuerit, vel seruili conditioni ita addicta, vt ad libertatem his *occasione* nibus peruenire ægre potuerint. Aequè fata Germaniæ sub turbido imperii statu diuersos habuere effectus, nec eandem apud quoscunque mutationem produxerunt. Aliæ præterea rationes multa
 obstacula suppeditarunt, quæ in nonnullis prouinciis effectum hunc adeo impediuerunt, vt rustici beneficio illarum *occasione* frui haud potuerint. Quo potentior in aliqua prouincia nobilitas fuit, principum vero iura magis limitata & restricta; eo minus *mutatio status* rusticorum *tacita* locum habere potuit. E contrario, in quibus prouinciis principum potestas solutior, nobilium vero iura imminuta & potentia fracta; in his facilius rustici his *occasione* nibus frui & ad libertatem, ad quam promouendam principes alias variis ex causis procliues sunt, produci potuerunt. Debeo hanc obseruationem *ill. Dn. de LVDEWIG in iure client. sect. III. cap. 5. §. 7. lit. 5. in not.* ita edisserenti: *In Belgio, Westphalia, Holsaria, Pomerania,*

Occasiones,
 quibus mutatio status rusticorum contingit, non æque vniversalem produxerunt effectum

ob varia obstacula,

quæ ex statu Germaniæ trahuntur,

rania, Lusaria & Mecklenburgicis regionibus durior longe conditio agrorum, quam in plerisque Germaniae locis aliis, quocumque demum illos nomine significent. Vnde autem hoc? Vno dicam verbo: ubi adductiora sunt principum iura; ibi durior conditio agrorum, vel, quod idem est, ubi nobilitas potentior, ibi lassorum, emphyteutarum, hominum proprietariorum arctior grauiorque nexus. Rursus eandem meditationem satis probatam vberius explicat *sec. III. c. 2. §. 2. l. X. in not.* hoc modo edisserens: Seruitutum iura monarchiis sunt odiosa, illis maxime, ubi principes frena laxare incipiunt, & imperium adfectant absolutum. His artibus factum esse puto, ut Iustinianus imperator manumissiones non solum facilitaret; sed etiam commendaret illas per omne imperium. Hoc enim remedio familiae eneruantur robore, opibus, diuitiisque, ut omnia pendeant ab arbitratu imperantis. In Germanico imperio ius belli priuati accessit, nobilibus landsassis relictum, adeoque maiorem principibus metum iniecerunt cohortes seruorum, agentium in dominio vnus. Certe visum e re fuerat principum infirmiorum, ut, seruitutibus sublatis, prouinciales ordines imbelles redderentur. Optima est hæc obseruatio ill. Dn. auctoris, ipsa experientia antiqua & hodierna corroborata & approbata. Non sine causa antiquitas etiam creditum fuit, magnopere interesse principum, ut libertas nobilium, quantum fieri potest, restringatur atque limitetur, rusticorum vero quouis modo promoueatur: his facilis aditus præbeatur, illis præcludatur: horum ad vrbes, collegia opificum & alia commercia transitus permittatur, nobiles vero illos reuocantes repellantur. Hoc enim ubi animaduertunt rustici,

rustici, ad resistendum admodum proclives sunt, dominisque suis debitam obedientiam, operas, census, reliquaque denegant, superioris auxilium implorant, & captata quavis occasione illorum potestatem minuere intendunt, atque ita tandem ad libertatem perueniunt. Hæc consilia ubi non facile applicari possunt ob prævalentem nobilium potentiam: ubi coniunctis viribus quibuscunque artibus rusticorum resistunt, & hætenus restiterunt; ibi etiam illibata permanfit dominorum antiqua potestas. Ita enim in nonnullis prouinciis corpus nobilium cohæret, vt ex vnus iniuria vel læsione causam communem statim faciant, & omnium salutem in vnus alteriusue conseruatione antiquorum iurium non sine causa quærant, quod facile reliqui pedetentim ex his causis a rusticis in ius vocari queant.

§. XVII. Quæ in §. *præc.* allata sunt, in hac meditatione, quam illustro, duplicem præbent vsum: a) vt inde liqueat, quibus ex causis factum sit, vt non vbique rustici occasione oblata frui, & ad libertatem ruere potuerint: b) vt simul indeliqueat, quibus consiliis in nonnullis prouinciis libertas rusticorum sine omni *manumissione generali* promotæ, & tandem confirmata fuerit. Qua de causa ex his enarratis artibus rusticorum *PRIMAM & generalem* occasionem traho, per quam rustici tacite & latenter aditum ad libertatem impetrauerunt. Sed præterea aliæ speciales occasiones non sunt negligendæ, quæ aditum hunc magis magisque rusticis expeditum facilemque reddiderunt. *SECUNDAM* itaque occasionem

Inde prima occasio nata, quod rusticis contra nobiles in quibusdam prouinciis quouis modo aures principum patuerint.

secunda petenda ab expeditionibus sacris,

adscribo *expeditionibus cruciatorum sacris*, quæ circa decursum seculi XI. in auspiciatum habuerunt initium, pontifice anno 1095. tubam belli sacri inflante. Superstitio, qua eo tempore orbis vniuersus, imperio papæ obnoxius, occæcatus erat, incredibilem hominum cuiuscunque generis multitudinem induxit, vt pro terra sancta ab infidelibus liberanda communi consilio arma arriperent, & iter hoc, quod *viam Dei* per astutiam cleri vocabant, temerario ausu susceperent, tam *clerici* quam *laici*: tam *nobiles* quam *plebei*: tam *ingenui* quam *serui*: tam praua obstinatione animi, vt ne quidem claustris monasticis inclusi in officio retineri amplius potuerint, vt *BALDERICVS in hist. Hierosol.* testatur. Vid. *gesta Dei per Francos* t. I. p. 89. Hac occasione incredibilis copia rusticorum agros, aratrum & obsequium dominis debitum postposuit superstitioso huic zelo, & reluctantibus etiam dominis iter in terram sanctam, sed in sui interitum, suscepit, sub tegmine & imperio clericali & monastico adeo tuta, vt dominis integrum non esset, abitum horum impedire. In compendio *MAIMBURGIVS* dans *l'histoire des croisades pour la deliurance de terre sainte ad annum 1095. p. 35.* temeritatem rusticorum ita depingit: *Vne multitude innombrable des paisans avec leurs femmes & leurs enfans, qui ils ammenioient sur leurs charrettes, abandonnant la culture des terres, voulurent etre de ces voyages, qu'on appellent communement la voye de Dieu.* Inconditus hic exercitus ex plebe & rusticis, in tribus cohortibus diuisus, duces habuit *presbyteros, monachosque, constans ex diuersarum nationum populis, adeo, vt 12000. Saxo-*

quibus rusticorum incredibilis copia nomen dedit

sub ducebus, presbyteris & monachis,

Saxones & Frifones in eo numerarentur. Multis in Germania, hoc furore nondum infectis, ridiculo fuerunt hæ rusticorum cateruæ, vti constat ex GONRADI VRSPERGENSIS *chron. pag. 231. Omnis pene populus Teutonicus in principio profectionis huius causam ignorantes, per terram suam transeuntes tot legiones equitum, tot turmas peditum, tot cateruas ruricularum, feminarum ac paruulorum quasi inaudita stultitia delirantes subsannabant. Sed mox idem furor omnes incescit, vt fidere quodam infauito ad præsentissimum sui interitum sese accingerent, monasticis persuasionibus cælestibusque decepti promissionibus. Testis est DODECHENVS in append. ad Marianum Scotum ad an. 1096. p. 462. aiens: Non solum RVSTICI, sed etiam reges, duces, ceteræque mundi potestates, episcopi, monachi, reliqui quoque ecclesiæ ordines ad iter mouebantur. IDEM paulo post: Regna rectoribus, vrbes pastoribus, vici vastantur habitatoribus &c. Infinita mala hæc supersticiosa expeditio peperit. Etenim 1) totius Germaniæ nobilitas fere attrita: prouinciæ hominibus & inhabitatoribus orbata fuerunt, vt pene non inuenirent, quem apprehenderent, septem mulieres virum vnum, vt loquitur BERNHARDVS in *epist. 246.* denique pagi & vici a rusticis magnopere deserti sunt. 2) Quotquot rustici superstites fuerunt, occasionem, absentibus & deletis nobilibus, captauerunt ad libertatem perueniendi, tum quod ex his ciuitates ciuibus orbata replendæ; tum quod etiam in tanta rusticorum hominumque penuria cum supersticibus indulgentius paulo agendum esset, vt absque redemptione*

Inde occasio e rusticis plurimis arrepta perueniendi ad libertatem.

libertatis horum liberis ad ciuitates transitus pateret, nec nota *seruitutis* his obiici posset.

Tertia occasio ex usu iuris Romani petenda,

§. XVIII. TERTIA occasio petenda ex *receptione iuris Romani*, quæ paulo post occasione secundæ accessit. Demonstratum enim est a Dn. PRAESIDE T. I. *iur. eccl. tit. de const. §. 48. sq.* iam seculo XIII. usum quendam eius in Germania fuisse, quod nouiter etiam docuit atque illustrauit ill. Dn. HEINECCIUS in *hist. iur. ciu. Rom. ac Germ. §. 64. & seqq.* præsertim cum decretales hoc seculo regnis prouinciisque omnibus obtruderentur, iure Romano adeo refertæ, vt sine hoc intelligi haud potuerint. Ex hoc iuris peregrini usu ingens confusio in *rebus Germanicis* facta, instituta patriæ in peruersum detorta sensum, & more inaudito quæuis ad peregrinorum iurium principia accommodata, quod eo tempore facilius in usum deduci potuit, quoniam iuris patrii rationes in abdito latebant, nec debito modo excultæ erant. Hac metamorphosi facta, vox leiuileiorum hæc fuit: *Rusticos seruos non esse, nec horum conditionem in iure Romano traditam his conuenire, quod sibi quodammodo acquirere possent: pro liberis, vel ad minimum pro libertis eos habendos, & cum colonis Romanis equiparandos, qui tamen liberi censendi iuxta L. vn. in f. C. de colon. Illyr. Denique etiam libertos ad operas præstandas obstrictos fuisse, adeoque vel ab his argumentum ad rusticos trahi posse.* His similibusque argumentis antiqui I. C. I. in Germania vsi sunt, immo nec recentiores ab iis abstinerunt, prout ex scriptis illorum, qui §. IV. circa fin. relati sunt, liquet. Ipse B. STRYKIVS in *usu mod. tit. de statu homin. §. 5.* quæstionem hanc mouit: *virum proprii*

ex quo rusticis seruis libertas affecta

prii homines liberi, an serui censendi? Ipsemet illis libertatem assignauit, sed restrictam, quod nunquam fieri potuisset, si ex principiis iuris Germanici causam hanc egisset. Inde collegerunt, operas rusticorum non ex statu seruitutis, sed ex pacto cum dominis inito, exemplo libertorum, esse deriuandas. vid. CAREZ. lib. I. res. 56. n. 11. COLER. de proc. exec. part. I. c. 9. n. 59. Alii eas iurisdictioni adscripserunt, quod animaduertent, sine coactione & imperio operarum exactionem esse inanem, quorum inclinant BALTHASAR. de oper. rust. c. 7. p. 27. & FROMMANN. de oper. subdit. & maxime rustic. §. 12. qui item erronee causam hanc ex iuris Romani regulis æstimandam & trutinandam esse, & sic rusticos quoscunque liberis accensendos, censuerunt. Inde in doctrina de operis rusticorum variæ Ictorum confusiones multique errores occurrunt, qui euitari potuissent, si statum eorum ex iure patrio æstimassent. In compendio antiquorum somnia collegit Dn. PERTSCH. cit. diff. §. 48. quæ huc redeunt: Operas in genere non præsumi, sed ab exigente probandas esse quoad singula, de quibus petuntur, prædia, nec dominum a probatione iuris sibi competentis per possessionem liberari, sed instar illius, qui sibi asseruit facultatem, libertati naturali contrariam, eam docere debere: exactionem operarum refragari iuri communi (Romano): præsumi pro libertate & immunitate rusticorum in tantum, ut potius iure familiaritatis operas prestatas fuisse, quam iuris necessitate asseri debeat: precarium a rusticis obiectum a dominis remouendum: rusticos negotiorum recte vti, & sic in dominum deuoluere onus probandi &c. Hæc inueterata, sed admodum insulsa philosophandi ratio

et varii error-
 res circa ope-
 ras rusticorum
 commissi.

in quibus re-
gionibus ius
Romanum
prædominari
coepit, liberi
iudicati,

non in iis pro-
uinciis, quæ
iuri patrio in-
hæserunt,

sihi academiis
abundauerint.

ratio circa *statum mancipiorum seu propriorum hominum* hunc singularem effectum habuit, vt in illis regionibus, in quibus *ius Romanum*, conculcato *iure patrio*, dominatum obtinuit, rusticis pepererit *statum libertatis imperfectæ*; neque enim, quæstione status horum liberis mota, aut eis nota seruitutis obiecta, aliter respondere potuerunt iudices his erroribus infecti, quam rusticorum horum liberos nulla *manumissione* indigere: liberos natos esse: non excludendos a collegiis opificum aut iure ciuitatis &c. E contrario in prouinciis illis, in quibus *iura patriæ & domesticæ* præualuerunt, iusque Romanum tantum in subsidium & secundum quid receptum, status seruilis rusticorum illibatus permansit, nec mutationem passus est. Quocirca in *Westphalia, Holsatia, Pomerania*, ducatu *Mecklenburgico & Lusatia* status rusticorum adhuc vt plurimum seruilis est, quod maior reuerentia & auctoritas *iuri patrio* quam *Romano* in plerisque causis attributa fuerit, vt iuris peregrini principia *statum rusticorum* immutare haud potuerint. Adhuc seculo XV. circa annum 1433. in constitutione HENRICI ducis pro synonymis habentur *die Lassen und eigene Leute*, olim a successione in bonis ciuis defuncti exclusi, prout supra §. VII. dictum est, quamuis hodie status rusticorum liberior sit. Equidem in *Saxonia superiori* adhuc præualet *ius antiquum Saxonicum*, quod iuris Germanici genuinus fœtus est, simulque supra dictum, olim rusticos etiam in his terris seruilis conditionis, *lassos*que dictos fuisse. Hi tamen nihilominus hodie quoad *statum libertatis imperfectæ* fruuntur, vt liberi eorum sine *manumissione* a col-

a collegiis opificum & ciuitatibus excludi amplius nequeant. Sed cogitandum est, metamorphosin hanc sine dubio deberi *academiis* in Saxonia superiori & Thuringia florentibus, in quibus Icti pro *authoritate iuris Romani* stabilienda & propaganda omni animi impetu pugnarunt, (*) & quamuis iuris Saxonici antiqui placita conculcare haud potuerint, facilius tamen circa rusticorum & lassorum statum principia iuris Romani applicare potuerunt, quod tum *AUTOR speculi Saxonici*, tum antiquus *GLOSSATOR* iuris Romani principia passim iuri patrio admiscuerint, glossator vero in primis omnia instituta Germanorum secundum ius Romanum eiusque glossas aestimauerit, vt ineptias eius inspicientibus in oculos incurrit. Quid enim ineptius, quam hæc glossatoris sententia ad *art. 6. lib. 1. I. P. S.* Lassen sind die, welche unsere Vorfahren frey lieffen, da sie das Land bezwungen, quod commentum ex supra dictis per se corrui. Adhuc *lib. 1. art. 16.* eiusdem iuris dicitur: Der eigen Mañ, den man frey läßt, behält freyer Landsäffen Recht, & *lib. III. art. 80.* Läßt der König oder ein anderer Herr seinen Dienstmann

(*) Hæc, quæ prolixius hucusque adducta sunt, in compendio iam olim docuit *THOMASIVS rom. IV. obseru. select. ad rem liter. spect. obs. 11. § 28.* his verbis: Credo, quod hi rustici, indeterminatas operas prestantes, habeantur pro liberis hominibus, non manumissioni debent, sed errori *Icro- rum*, post introductum hi academiis ius *Iustinianæum* stulte quaerunt, an homines proprii sui serui? eamque quaestionem non ex principiis doctrinae politicae & historiae patriæ, sed ex principiis iuris Romani, ad statum Germaniae non quadrantis, stultius negantium. Credo, rusticos ceteris pro liberis hominibus haberi cepisse iis in locis, ubi academiae citius floruerunt: credo, iis in locis, ubi adhuc hodie iidem sunt homines proprii seu serui, ius Romanum non esse receptum, vel certe multo seruius.

mann oder seinen eigenen Mann frey, der behält frey-
er Landsassen Recht. *Supra autem dictum atque cui-*
ctum est, lassos, latos, & proprios homines seruilis con-
ditionis esse; interim fabulam ipsam ridiculam de
lassorum origine & conditione ipse SPECVLATOR l. III. tit.
44. recenset, putatque, a posteris ALEXANDRI M. pro-
uincias has esse deuictas, speciatim Thuringorum do-
minos fugatos & interfectos, quo facto, siessen sic, per-
git, die Bauren sitzen ohngeschlagen, und bestättigten
ihnen den Acker zu solchem Recht, als noch die Rassen
haben, und davon kommen die Rassen her. Denique si
huic causæ adiunxeris eam, quæ §. præc. adducta, rustici
in Saxonia superiori & Thuringia facilius ad libertatem
peruenire potuerunt, quod clades tot infinitorum no-
bilium in expeditione sacra rusticis anam præbuerit,
ad maiorem libertatem adspirandi.

Quarta occasio
adhibenda
indulgentiæ
& negligentiæ
quorundam
dominorum.

§. XIX. QUARTAM causam huius libertatis im-
perfectæ hodiernorum rusticorum petendam esse ex-
istimo tum ex *indulgentia*, tum etiam ex *negligentia* quo-
rundam dominorum. Commune proverbium est:
Unterm Krummstab ist gut wohnen; item: com-
munia communiter negliguntur. Quid itaque mirum,
quod prælatorum & episcoporum rustici passim ad
libertatem per *coniuuentiam gratiosam* eorum perue-
nerint: quod capitulorum aliorumque corporum
proprii homines quandoque ex horum negligentia
lucrum captauerint, in libertatem tandem translati,
quod tunc præsertim factum esse credo, vbi *residen-*
tia canonicorum admodum laxata fuit, vt absentibus
plurisque, præsertim sub turbidis temporum fatis,
in

in hac imperfecta libertate tandem confirmati fuerint, nulla tamen interueniente *manumissione*. Hac enim sub *indulgentia & coniuuentia*, immo & *negligentia* factum est, vt rusticis emigrandi facultas, nulla postulata *venia*, vel redemptione libertatis impetrata, tacite concessa: vt eorum vindicatio & persecutio neglecta: liberis liber discessus & accessus indultus, iisque necessitas remissa, seruilis seruitia intra domum dominorum præstandi; singulis vero facultas ipso facto tributa, sibi *plene* acquirendi. Hæc iactura, quam priuati & capitula in *dominicæ potestatis* imminutione fecerunt, hoc compensata est commodo, quod rustici rusticorum prædiorum instrumenta cum pecoribus *suo sumtu* sibi acquirere, casam cum horreis reficere, vel destruetum *suo sumtu* restituere, quoslibetque casus fortuitos ferre obstricti fuerint, quæ omnia intuitu mancipiorum, parum sibi acquirentium, ad onus domini spectant, adeo vt hæc tempore necessitatis alere teneantur. Ita quidem *sensim & occulte* laxatus est nexus seruilis quoad *statum*; necessitas vero operarum præstandarum, quæ ab antiquo ex *statu seruili* iis incumbant, cum ceteris præstationibus haud remissa, & ita *libertas tantum imperfecta* iis attributa.

§. XX. Multum quoque ad *libertatem* rusticorum hinc inde promouendam contulit iniuria temporum, ex *calamitatibus publicis* orta, quæ stragem rusticorum peperit, pagis quibusdam totalem attulit interitum, effecitque, vt mancipiorum copia, quibus prædia rustica assignari possent, deficerent, in quo *quintam & ultimam* constituo occasionem. Satis nota sunt lu-

Quinta causa
adscribenda
calamitatibus
Germaniæ
publicis,

Ætuosa

et uosa Germaniæ fata. Domestica bella cum *rusticis*, eodem furore actis, quæ seculo XVI. affligerunt plures Germaniæ prouincias, sedari aliter haud potuere, quam cum insigni dominorum clade & detrimento. Tricennalis belli calamitas stragem peperit vniuersalem, vt pagi destructi, fundi rurales derelicti, & agri ex defectu culturæ dumetis obsepti & oppleti. Rusticorum plurimorum hæc eo tempore fuit cantilena communis:

Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua;

Nos patriam fugimus.

Publica quiete restituta, coloni alii quærendi, quibus agri deserti committerentur. His vero non vbiq; necessitas imponi potuit, cum iactura *libertatis* suæ prædia ruralia occupandi: satius erat dominis, rusticos *liberos* sub *oneribus pristinis* prædiis imponere, quam nullos habere: remittere aliquid de rigore *dominicæ potestatis*, quam sub huius pertinaci conseruatione omnem spem recuperandorum subditorum deponere. Præstabat habere homines *liberos*, qui vetera onera, operas, censuumque præstationes suscipiebant, & *colonorum liberorum* iure prædiis ruralibus incumbabant, quam pagos desertos relinquere. Hæc Germaniæ fata tristitia variis mutationibus in quibusdam prouinciis ansam præbuerunt, effeceruntque, vt varia rusticorum conditio hinc inde quidem facta, *libertas* eorum tamen, veteribus subiecta operis seruilibus, non nisi *imperfecta* manserit. Quibusdam quidem, sed rarissima fortuna, hæc contigit felicitas, vt ab operis seruilibus soluti agros *hereditario iure* possidere cœperint, & duntaxat onera prouin-

RVSTICORVM PER GERMANIAM. 51

provincialia penderent, qui *νατ' ε'βοχην* Freysassen, freye Bauren, deren Hoffe nicht dienstpflichtig seynd, vocantur. STAMM. de seruit. person. L. III. c. 3. n. 2. FRITSCHIVS de iure & statu pagorum c. VI. Ast quia hoc ipsum rarum prorsus, & extraordinarium censendum, & proinde magis exceptionem quam regulam constituit; absonum certe & inconueniens foret, si rustici, libertate quadam gaudentes, hoc ad exemplum trahere, regulamque inde efformare, seque hoc prætextu ab omni nexu seruili liberare vellent. Non omnibus, sed paucioribus, qui onera seruilia prorsus ære grauiori redemerunt, contigit, adire Corinthum. Hoc experientia Germaniæ communis testatur, quæ liberos agnoscit rusticos, sed antiquis oneribus subiectos, qui ex statu imperfectæ suæ libertatis nullum necere argumentum, seque in omnimodam libertatem vindicare possunt, prout ex hoc prætextu hodie fieri frequenter solet, quod specialius nunc declarandum est.

§. XXI. Videlicet euictum est in præcedentibus, Recapitulatio
 1) rusticorum per Germaniam conditionem vbique dictorum
 fuisse seruilem: 2) nihil iuris aut proprietatis eosdem sibi attribuere potuisse in prædia, agros, fundos, illis ad culturam concessos: 3) operis indeterminatis eosdem fuisse subiectos, easque ex herili potestate imperatas, prout ratio domesticæ rei id postulauerit, adeoque cum *emphyteutis Romanis* eos haud comparandos esse: 4) quosdam ad libertatem variis occasionibus peruenisse, absquæ *manumissione expressa*, & vt plurimum *latenter & occulte*, quandoque etiam, in defectu mancipiorum, in nonnullis pagis liberos fundis

dis impositos fuisse: 5) *libertorum* instar eos non esse habendos, *imperfecta* tamen gaudere *libertate*, ac pristina onera seruilia adhuc ut plurimum illis incumbere, quod a mutatione status seruilis tacita argumentum duci non possit ad liberationem ab oneribus, quæ ab antiquo rusticis qua talibus incubuerunt. Diuersa videlicet fuit manumissio antiqua *expressa a mutatione status*, quæ *occulte & latenter* facta. Illa *particularis* tuit, ac manumissum liberauit a *ingo seruilis*, & inde dependentibus oneribus, ut tamen fundi rustici commoda derelinquere coactus fuerit. Hæc enim necessitatem rusticis non imposuit: retinere agros, eorumque commoda cum accessionibus, adeoque merito pristina subire onera debuerunt, nec in illis plus iuris, quam antea habuerunt, hoc ipso impetrarunt, nisi conuentio noua, qua *ius domini* acquisierunt, vel alia iuris mutatio legitima doceri possit. Itaque cum in rusticis *generalis manumissio* deficiat; cum possessionem antiquam prædiorum cum *commodis & oneribus*, etiam sub *mutatione status latenter facta*, continuauerint, ratione operarum, censuum, aliorumque præstandorum nulla *reseruatio, pactum*, vel *conuentio*, quam fingunt communiter, concipi potest, quæ tunc demum concipi possit, si *expressa manumissio* rusticorum, retentis *agris & oneribus*, facta fuisset. Exemplum præbet augustissimi Regis Borussiae manumissio priorum hominum, quæ, *retentis operis & censibus*, facta; in hac ergo facile determinari potuere *expresso pacto*, quæ a manumissis præstanda sunt in posterum. Sub *mutatione status tacita* nihil in operis innouatum; sed

ex quibus colligitur, mutato statu rusticorum onera seruilis haud mutata esse,

nec pactum tamen concipi posse,

fed quod intuitu *prædii rustici*, cuius *commoda percipit*, nec inno-
 foluantur, creditum fuit, ea ipsius fundi onera esse, nec inno-
 tionem quoad
 operas.
 id quod in ius perpetuum transit, vt ipsa prædia in-
 de dicta fuerint *dienstpflichtige Höfe*. Nec, quod
 hodie, teste experientia, rustici, etiam *liberi*, adhuc
operas indeterminatas vt plurimum præstent, aliunde de-
 duci potest, quam quod nunquam *expresse* manumissi,
 & sic nulla *innouatio* respectu operarum, censuum ali-
 orumque præstandorum facta; quæ si sub obtentu
 impetratæ *libertatis* declinassent ac recusassent, com-
 modis *prædiorum rusticorum*, quæ in *proprietate* domini
 sunt, priuati fuissent.

§. XXII. Inde vero concludo, (I) ex *mutatione* Inde operæ in
 dubio indeter-
 minate præ-
 standæ,
status rusticorum tacita non præsumi, mutationem fa-
 ctam fuisse in *operis*, adeoque in *dubio* pro *operis inde-*
terminatis esse præsumtionem, donec fuerit probata
innouatio. (II) Vt ut rustici plurimi, *coniuuentibus do-*
 minis, libertatem obtinerint, vt, derelicto fundo, nota ius quoddam
 dominis in
 rusticos reli-
 ctum,
seruilitatis nemini obiici, aditusque ad ciuitates & opifi-
 cum collegia præcludi queat; fundo tamen insisten-
 tes *imperfecta* tantum frui *libertate*, dominisque ex *po-*
testate antiqua *dominica* multum iuris relictum fuisse,
 nec omne ius *cogendi* rusticos iis adimi potuisse. Quia
 vero, mutato statu rusticorum, & recepto iure Roma-
 no, animaduenterunt domini, ius hoc *coactiuum* in
 dubium vocari, variisque expositum esse procellis: ple-
 rique caute operam dederunt, vt *iurisdictione* quod in iuris-
 dictionem
 abiit. in ru-
 sticos inuestirentur a dominis territorii, quæ *parrimo-*
nialis esse debuit. Hæc fuit *primarium* medium re-
 tinendi rusticos in officio & obsequio, ad resistendum
 alio-

alioquin admodum proclives. Quibusdam tamen hæc ab antiquo iam competit, vt a) *capitulis*, postquam a *ducum & comitum* potestate cum mancipiis & rusticis exenta, & aduocati, olim *iurisdictionis* gratia ab iis constituti, tandem variis ex causis dimissi fuerunt, quo ipso exercitium *iurisdictionis* ad capitula tranlit: ß) *munitis* *uerustate* tanti temporis, cuius *initii* *memoria* deficit, quam *immemoriam* *prescriptionem*, non satis commode tamen, dicunt, Antiqua *dominorum potestas*, imperio *herili* instructa, facile in *iurisdictionem* perpetuam abire tandem potuit, etiam tunc continuatam constanter, vbi rustici *libertatis* quandam speciem obrinuerunt. Non itaque errarunt, qui inde natales *iurisdictionis* *patrimonialis*, exemplo ill. Da. HEINECCH *diss. de orig. iurisd. patrim.* repetierunt, allegantes, maioris securitatis gratia ex postfacto litteris inuestituræ eam fuisse insertam. (*) Et quia hoc modo *iurisdicchio* in rusticos ex *potestate herili* primordia cepit, inde forsan factum, quod *operarum* *exactionem* icidem effectum *iurisdictionis* huius dixerint, quam potius *herili potestati* acceptam ferre debuissent. Breuiter: *herilis potestas* dominis ius exigendi pro lubitu operas, & inuitos ad eas præstandas cogendi dedit, vnde ius *indeterminatarum operarum* & *iurisdicchio patrimonialis* nata sunt.

§.XXIII.

(*) Iam olim hanc sententiam suam fecit B. THOMASIVS tom. IV. obseruat. II. ad rem litem. spect. §. 23. aiens: Credo, *iurisdictionem patrimoniam* reuera quoad originem nihil aliud esse, quam *potestatem domesticam*, degenerantem in *iurisdictionis* aliquam speciem, que a personis, que in patrimonio sunt, (talibus autem nemo præter seruos est) *patrimonialis dicta fuit*.

§. XXIII. Hanc obseruationem de *presumptione* pro operis indeterminatis testimoniis quibusdam ICTORUM illustrare iuuabit. Optimis rationibus eam confirmat MEVIUS P. IV. *decif. 131.* ita comparatis, vt rusticis tam seruis quam secundum quid liberis conueniant, vtpote qui tantum statum quodammodo, non operarum debitum mutarunt. Distinguit videlicet, vtrum constet de operarum determinatione an non? Posteriori casu ita rationes subducit: Tali determinatione non re-
 Meui,

perta, potestatis dominicæ est, rusticis vel colonis etiam alia quam antea solita seruitia seu operas imponere. Indefinitum istorum debitum permittit dominis exigendi facultatem, & imponit rusticis obsequendi necessitatem. Quibus minime ex eo, quod talis vel alia antea non præstiterunt, ius denegandi est. Sufficit, ius exigendi adesse ex obligatione & conditione rustica vel colonaria (quæ superest etiam in iis, qui liberi dicuntur) quæ ubi aliud non est definitum, ad seruitia indeterminata obligat. Exactio meræ facultatis est, ideo licet immemoriali tempore omissa, nec ius dat debitori, nec domino libertatem aufert. Præscribi contra illam nunquam potest. Multum præterea in notis n. 3. tribuit possessioni, aitque: Sic distinguitur inter operarum exactiorem, an dominus in possessione eius sit nec ne? In priori specie probatio liberationis a ceteris incumbit rustico; in posteriori vero domino. Confer. HARPRECHT. vol. nou. conf. IV. n. 385. seqq. Pariter hæc sententia illustratur præiudicium a B. STRYKIO in *vs. mod. tit. de oper. libert. §. 6.* tum Strykii & in *differt. Dn. PRAESID. supra cit. circa finem adductis*, Dn. Præsidis, quæ speciatim rusticos liberos respiciunt. Calculo suo

Illustratur sententia de presumptione pro operis indeterminatis ex suffragiis interpretum:

vnde non potest non prædicta conclusio colligi. Ait enim: *Cum res in eodem, in quo olim fuit, statu mansisse censetur, nec mutatio præsumatur, sed quoniam in facto consistit, probari debeat, existimo, non solum in Saxonia Electorali, sed & omnibus terris, quæ olim iure Saxonico usæ fuerunt, præsumtionem pro nobilibus prædiis, quod scilicet eis opere a rusticis debeantur, contra libertatem esse.*

§. XXIV. Inde vero (III) infero: rusticos, in operis determinatis actionem suam fundantes, suæ intentionis fundamentum probare debere, quia præsumtio contra eos militat, præsertim si nobiles sunt in possessione vel quasi exigendi operas indeterminatas. Symmata errorum, qui ex principiis iuris Romani vel glossatorum in subsidium aduocari solent a dissentientibus, collegi §. XVIII. quorum merito pertædet ICTOS saniores. Nihilominus tamen ut plurimum aduocati, quo; quantum possibile est, onus a se deuoluant in reos, solent instituere actionem negatoriam, & ad communia Brocardica prouocare; cum tamen cogitandum sit, rusticos, determinatas operas allegantes, se fundare in iure singulari, in exceptione, a iure communi Germaniæ deuiante, quibus negatoria indulgeri non debet, sed potius confessoria. Fundant enim se potius in iure singulari immunitatis ab operis indeterminatis, vt HERTIVS resp. 344. n. 5. ait, adeoque petere debent: *Daß uns die immunität von ungemessenen Diensten zustehet, ic.* alioquin libellus reiiciendus, ne iudex, negatoriam admittens, nouæ liti ansam præbeat, quis probare debeat. Grauius ter morem aduocatorum improbat OCKELIVS de præscript.

Rustici operas determinatas allegantes probare debent,

actione confessoria,

script. immem. c. II. th. 19. aiens: Solent quippe nonnulli rabulae, quamuis sciant, nobiles esse in possessione seruitorum, idque confiteantur, actionem negatoriam instituere, putantes, hacce via se onus probandi posse conuicere in nobiles, ob praesumptionem libertatis, quam iactant. Sed ubi acta ad iurisperitos transmittuntur, falluntur & cadunt sua spe. Inane videlicet & lubricum argumentum est: quia rustici liberi creduntur, ergo ad operas indeterminatas non tenentur, cum tamen imperfecte & secundum quid tantum liberi sint, cum quo statu optime consistere possunt operae indeterminatae, experientia teste. Immo nisi Icti, principiis, hic prorsus alienis, abrepti seductique fuissent, vix ac ne vix quidem operae determinatae in Germania deprehenderentur. Quod enim paulatim operae rusticorum ad determinatam quantitatem & qualitatem peruenerint, id sine dubio inde factum, a) quod iuxta §. XVIII. creditum fuerit, proprios homines esse liberos, quo errore plerique ad imperfectam libertatem deducti sunt: β) quod, hoc facto, mutua inter rusticos dominosque renitentia coorta fuerit, illis operas a se declinantibus, his ius suum strenue propugnantibus: γ) quod iudicia his principiis imbuta faciles aures rusticis praebuerint, remque eodexerint, ut nobiles tandem transigere, & rusticis quaedam remittere coacti fuerint. Solent ut plurimum, teste KLOCKIO de contribut. c. II. n. 60. haec rusticis suppeditari consilia, ut imperiosa iussione ad noua seruitia coacti reclamant, protestentur, & ad superiorem prouocent. Talis prouocatio magnum pondus apud eos principes habere solet, quorum interest, nobilitatis vires potentiamque debilitari.
 Recte

Origo operarum determinarum.

Recte vero KLOCKIUS *cit. l.* ad tam funesta consilia rege-
rit, ad lancem æquitatis & prudentiæ ita omnia esse
temperanda, ne nimis dominorum sæuitiæ indulgeat-
tur, neque effrene genus rusticorum ad petulantiam & inobe-
dientiam inuitetur, quod non tam simplex est & quietum, ut
olim, ut verbis KLOCKII *n. 58.* vtar. Addit *n. sq.* ut quondam
serui, ita hodie rustici fere sunt versuti & ultimi prioribus
peiiores. Et generaliter rustici sunt astuti, sagaces & arrogan-
tes, ut malitia supra malitiam rusticorum non sit. His con-
siliis factum, ut nobiles, quibus indulgentia nocuit, vel
in determinatas operas consentire debuerint, vel per
iudicata, ex erroribus supra detectis lata, condemnati
fuerint, ut operis determinatis acquiescere debuerint.
Nihil enim magis nobilibus præiudicare potuit quam
error antiquus: *alleganti operas indeterminatas onus pro-
bandi incumbere*, sub quo non potuere non olim suc-
cumbere nobiles, quibus impossibile fuit, operarum
indeterminatarum debitum probare, quamdiu (quod
olim factum est) subsisterunt in glossatorum traditis
§. XVIII. relatis, nec in iuris patrii doctrina, (quæ eo
tempore in abdito latuit) præsidium quæsiuerunt.
Ita plerique causa ceciderunt, non suo, sed Ictorum
& iudicum vitio. Denique ex his fatis palam est,
allegantes operas determinatas vel in conuentione; &
transactione vel iudicatis se fundare debere. Sola cer-
tarum operarum intermissio per tempus diuturnum
non liberat rusticos ab earum præstatione, cum ex-
actio earum meræ facultatis naturalis sit, nec operæ,
nisi indite, debeantur, ut recte MEVIUS *P. IV. decis.*
191. obseruat.

Vitiam precarii & violentiæ in operis non præsumitur,

sed ea probare debent,

quod speciatim ostenditur
1) in precario,

§. XXV. Quia vero rustici per astutiam operis hinc inde per plures annos *differenter quoad quantitatem & qualitatem præstitis* opponere solent, easiure *familiaritatis* vel *precarii* præstitas, vel se per *vim* inquam ad earum præstationem coactos, interim se constanter *murmurasse*, & hac *murmuratione* effecisse, ne vltio temporis lapsu dominus eas præscribere poterit, quod etiam *murmuratio* sit interpellatio præscriptionis; quia, inquam, hæc & similia somnia adferri solent, inde (IV) ex præmissis concludo, rusticos eiusmodi *friles* exceptiones eo magis probare debere, quod omnis præsumtio huic assertioni *vulgatissimæ* repugnet, & vitia *precarii* & *violentie* allegando fateantur, se *operas indeterminatas* præstitisse. *Talis autem confessio qualificata*, ait HARRPRECHT *vol. nou. conf. IV. n. 428. sqq.* pro parte acceptari & pro parte impugnari potest, quia præsumtio iuris est contra consentientem, cum *quevis possessio de iure iusta & legitima, non vitiosa, seu vitio precarii aut violentiæ infecta, præsumatur.* Subiicit OCKELIVS *de præscript. immem. c. II. th. 19.* si rusticus minima *seruitia* fateatur; tunc præsumtio contra eum est, quod etiam ad reliqua *maiora* teneatur. Nam vt (1) a *precario* incipiam, ab omni *probabilitate* alienum est, rusticos *iure familiaritatis* nobili seu *domino suo* præstitisse *operas*, sua natura *coactioni obnoxias*. Absurdum est, concipere *iure familiaritatis* in eo, qui ad *seruiendum* ex sua *conditione obstringitur*. *Vulgatum est: Der Bauer thut nichts, wenn er nicht muß*, vt designetur, absque *coactione & imperio* nihil impetrari posse, quis ergo crederet, hunc *iure familiaritatis* per decem vel plu-

plures annos domino operas præstitisse. Recte MÖLLER in *semestr. lib. IV. c. 38. inf.* Neque mihi verosimile est, ex nostratibus rusticis quempiam per totos decem vel plures annos domino suo precario ea præstiturum, ad que iure obligatum illi se non esse sciat vel existimet. Calculo suo idem firmant MAVLIVS de *homag. tit. 4. n. 8.* WESEMB. p. 1. *conf. 18.* & ZIEGLER ad *prax. aur. Caluoli §. nobiles. concl. 1. n. 74.* aliique. Speciatim vero ZIEGLERVS obiectiones vulgares, quod in dubio magis precarium quam seruitus præsumatur, destruit, docetque, rationes iuris est naturam negotii contrarium in hac parte suadere; tum, quod tales præstationes nunquam ad ius libertatis pertineant; tum, quia in illis nullum commodum facientis, sed solius accipientis deprehendatur, neque rusticus sua, sed domini gratia operetur; tum denique, quia tales actus factum hominis notabile habentes citra seruitutis euidentem coniecturam exerceri non possint. Vnde merito inferendum, rusticis non iure seruiti, sed precario tantum aliquamdiu præstitisse operas, afferentibus, probationem incumbere. CARPZ. P. II. C. 4. *def. 3.* RICHTER *decis. 98. n. 57.*

(2) Nec magis exceptio violentiæ præsumitur, sed legitime probanda, tum quod auxilio superioris haud destituti fuerint, quod implorare potuissent, l. 23. *pr. D. quod met. caus.* MAVLIVS de *homag. tit. 4.* HARPRECHT *vol. nou. conf. 4. n. 425.* nec in *murmuratione*, illis tantum proficua, quibus recursus ad superiorem fere præclusus est, subsistere debuissent; tum etiam quod *murmurationi* assueti adeo sint rustici, vt plerumque ad obsequium inuiti cogi debeant, & ex hoc prætextu nullum præsidium causæ suæ circumponere possent.

§. XXVI.

2) in vitio
violentia.

Rustici pro-
prietatis ius in
agris haud im-
petrarunt.

§. XXVI. Denique (V) ex præmissis etiam hanc
formo conclusionem, rusticis his, *imperfecta libertate*
gaudentibus, *in dubio* ius quoddam *proprietatis* in præ-
dia rustica nec assignari, nec eos cum *emphyteutis* con-
ferri posse. Palam est, rusticos olim in perpetua fuisse
seruitute, & ex hoc statu *indefinite* fundis impositos,
quibus decedentibus, vni alteriue ex liberis eos sub
eadem conditione concessos, vt non facile, sed ex
iusta demum *caussa* ab illis fuerint deiecti, quod muta-
tio talis dominis ipsis noxia esset. Postquam in *liber-
tate imperfecta* sensim & pedetentim sunt constituti,
continuarunt antiquum possidendi modum vsurque,
ac fundos vt *alienos* nomine domini, *sub consuetis ope-
ris & censibus*, possederunt. Quocirca ex hac causa,
quæ ad instar *locationis* censenda, nec præscriptione
longissimi temporis ius domini interuere, nec *vtile*
dominium impetrare potuerunt, nisi accesserit actus
contradictorius inter *dominum rusticumque*, illo fun-
dum quidem repetente, sed rustici contradictioni,
qua sibi *vtile dominium* asseruit, acquiescentē, quia
tunc demum prior possessio immutata est. Cum ve-
ro talis actus in facto consistat, merito probari de-
bet. Vt plurimum *ius perpetuæ colonie* fingunt rusti-
ci, sed vt plurimum ipsum *ius emphyteutis* sub eo te-
gunt, ex *iuris Romani* principiis, quod tamen cum
modo rusticorum tenendi prædia, non conuenit. Pluribus
adhuc præiudiciis satisfaciendum hic esset, nisi tem-
pore interclusus in aliud tempus meditationem
hanc reicere coactus essem.

F I N I S.

Halle, Diss., 1733

ULB Halle

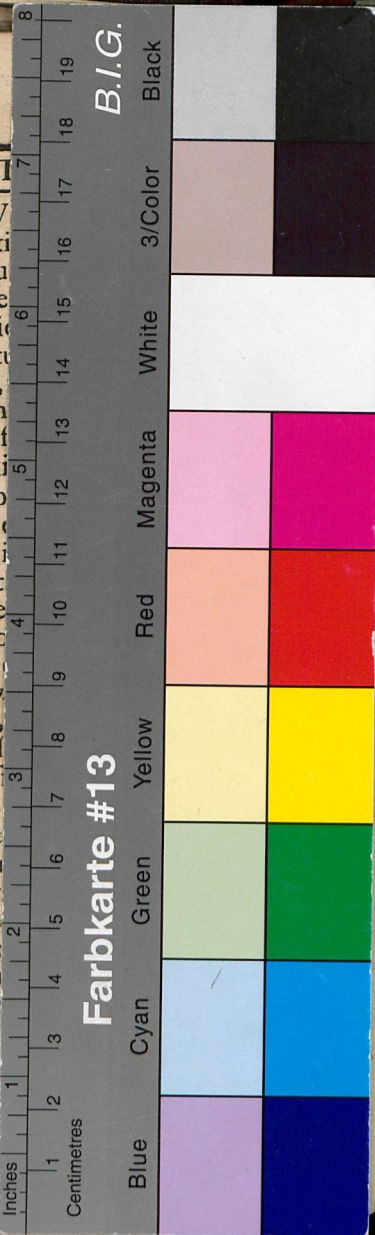
002 372 827

3

sb

20

5

Pri. 39. *num. 54.*

36

DISSERTATIO INAUGVRALIS IVRIDICA
DE

LIBERTATE IMPERFECTA RVSTICORVM IN GERMANIA

P. 258.

QVAM
INDVLTV FACVLTATIS IVRIDICAE
IN REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE
FRIDERICIANÆ DIRECTORE
DN. IVSTO HENNING. BOEHMERO
ICT. POTENTISS. REGI BORVSS. A CONSILIIIS INTIMIS
ET ORDINIS ICTORVM VICARIO PRÆSIDE P. P.
h. t. DECANO

PRO LICENTIA

SVMOS IN VTROQVE IVRE CAPESSENDI HONORES
D. III. NOVEMBR. MDCCXXXIII.

H. L. Q. C.

ERVITORVM DISQVITIONI SVBMITTIT
IOANNES CHRISTOPHORVS Hopffenstock
STVTTGARD. WÜRTENBERGICVS.

HALÆ MAGDEBVRGICÆ
TYPIS IOANNIS FRIDERICI GRVNERTI, ACADEMICE LIBRARIJ IMPR.
MDCCXXXIX.

(8)

